

HELSINGIN KAUPUNGIN TIETOKESKUS

Tutkimuskatsauksia

2009 | 1

HEIKKI HELIN

Helsinki ja talouden notkahdukset

Verkossa

ISSN 1796-7236

ISBN 978-952-223-385-1

LISÄTIETOJA

Heikki Helin

p. (09) 310 78394

sukunimi.etunimi@phnet.fi

Sisällys

Esipuhe

1 Tarkastelun tavoite

2 1990-luvun alun lama

- 2.1 Lama yllätti ennustelaitokset
- 2.2 Valtion säästölistat ja valtionosuuksien leikkaukset
- 2.3 Lama vei neljänneksen Helsingin työpaikoista
- 2.4 Helsingin verotuloista katosi viidennes
- 2.5 Helsinki kiristi vyötä

3 Minitaantuma ja kuntatalouden vakautus

- 3.1 2000-luvun minitaantuma
- 3.2 Kuntatalouden vakautus pääkaupunkiseudun kustannuksella

4 Nykyinen taantuma

Yhteenveto

Liitteet

- Liite 1. Bruttokansatuote (BKT) markkinahintaan 1975–2007 (Tilastokeskus)
- Liite 2. Helsingin työpaikat toimialoittain 1990–2006 (Tilastokeskus)
- Liite 3. Työvoiman ulkopuolella olevat 1990–2006 (Tilastokeskus)
- Liite 4. Työpaikat Helsingissä, Helsingin seudulla ja koko maassa (Tilastokeskus)
- Liite 5. Helsingin tulos- ja rahoituslaskelman lukuja 2000–2008
- Liite 6. Helsingin keskeisten toimintojen kustannukset 2000–2007 (Suomen Kuntaliitto)

Esipuhe

Kunnallistalous heijastelee kansantalouden kehitystä. Kansantalouden notkahdukset ovat tulleet yllätyksinä ennustelaitoksille. Kun kansantalous supistuu tai sen kasvu hidastuu, heijastuu se kuntien verotuloihin. Kunnallistalous on tasapainotaloutta. Verotulojen kasvun hidastumisesta tai todellisesta vähenemisestä seuraa kunnan talouden epätasapaino.

Kunnan talous saattaa joutua epätasapainoon myös valtion ratkaisujen seurauksena. Vuonna 2002 "kuntatalouden vakautuksen" seurauksena Helsinki menetti silloisissa markoissa miljardin.

Erikoistutkija Heikki Helin on tarkastellut Helsingin talouden kehitystä pitkällä aikavälillä. Tässä hänen aikaisempiin tutkimuksiinsa perustuvassa yhteenvedossa kuvataan miten Helsingin talouden keskeiset tunnusluvut kehittyivät 90-luvun alun laman ja 2000-luvun alun minitaantumien ja valtion tekemän "kuntatalouden vakautuksen" seurauksena. Samalla hän kuvaa sitä, miten noista notkahduksista selvittiin.

Helinin yhteenvedon ajankohtaisuutta lisää se, että siinä kuvataan kaupungin toimenpiteitä, joilla talous saatiin tasapainoon. Sen jälkeen tarkastellaan viime vuosien ja viimeisen parinkymmenen vuoden kehitystä ja pohditaan Helsingin mahdollisuuksia selviytyä syvenevästä taantumasta.

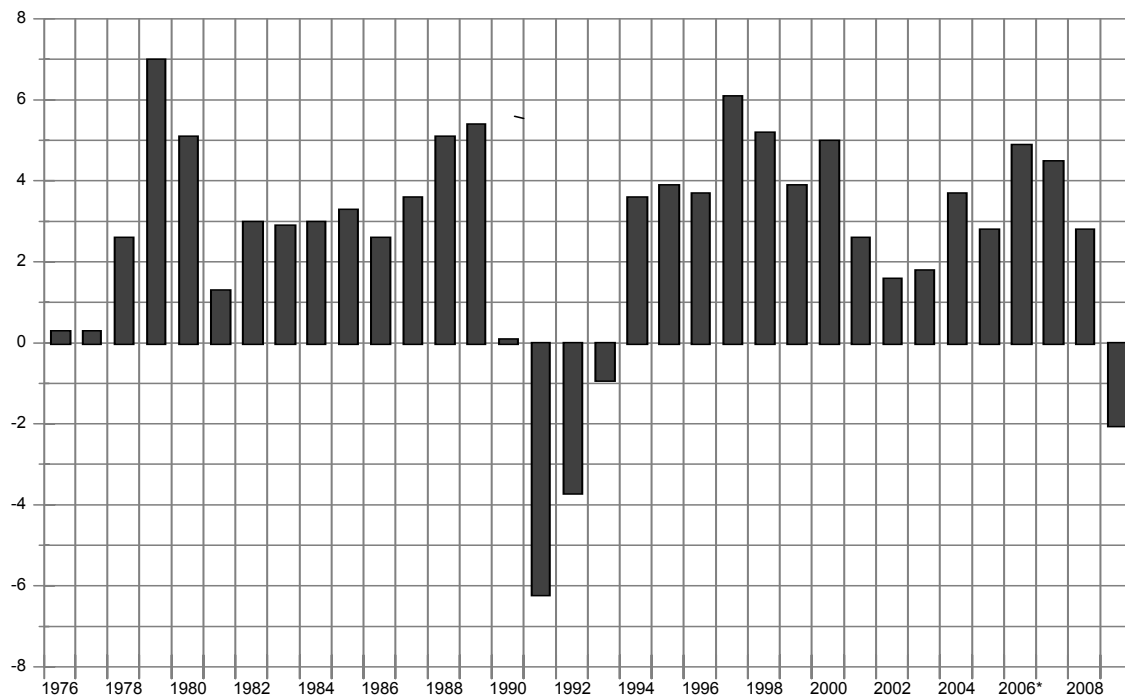
Markus Laine
vs. tutkimusprofessori

1 Tarkastelun tavoite

Kunnallistalous heijastelee kansantalouden kehitystä. Kun kansantalous kehittyy myönteisesti eli kasvaa, saavat kunnatkin siitä osansa verotulojen kasvuna.

Suomen kansantalous ajautui lamaan 1990 luvun alussa. Lama yllätti ennustelaitokset. Kansantalouden kasvu ei pelkästään hidastunut, vaan kansantalous supistui. Siitä seurasi mm. työttömyyden kasvu ja kuntien verotulojen supistuminen. Se johti kunnallistalouden ennen kokemattomaan ahdinkoon.

Kuvio 1. Bruttokansantuotteen volyymin muutos % 1976–2009 (Tilastokeskus)

2000-luvun alussa kansantaloudessa oli pieni notkahdus. Se ilmeni erityisesti it-alalla ja kunnissa, joissa nämä alat olivat merkittäviä. Samaan aikaan valtion ratkaisut vaikuttivat ratkaisevasti kuntien talouskehitykseen. Vuonna 2002 valtio luopui arvonnäköveron palautuksen takaisinperinnästä. Se kuitattiin leikkaamalla vastaava erä kuntien osuudesta yhteisöveron tuotosta. Ns. "kuntatalouden vakautuksen" nimissä poistettiin verotulotasauksen 15 prosentin kattosäännös. Ratkaisujen yhteisvaikutuksena vuonna 2002 Helsingin tulopohja heikkeni miljardilla markalla. Se pakotti kaupungin voimakkaaseen talouden saneeraukseen.

Kolmas notkahdus on tänä vuonna tapahtuva talouden taantuma, joka on syvenemässä lamaksi. Talouskehityksen kuva on sen verran hämärä, ettei valtiovarainministeriö esittänyt mitään lukuja kansantalouden vuosien 2009 ja 2010 osalta. Nyt kansantalouden arvioidaan supistuvan 2–4 prosenttia.

Tässä yhteenvedossa tarkastellaan, miten Helsingin taloutta kuvaavat luvut ovat kehittyneet vuoden 1990-luvun laman ja valtiolähtöisen, vuoden 2002, Helsingin talouden kiristymisen johdosta. Samalla kuvataan kaupungin toimenpiteitä, joilla talous

saatiin tasapainoon. Sen jälkeen tarkastellaan viime vuosien ja viimeisen parinkymmenen vuoden kehitystä ja pohditaan Helsingin mahdollisuuksia selviytyä tällä hetkellä syvenevästä taantumasta.

Tarkastelu perustuu pääosin aiempiin aiheeseen liittyviin selvityksiini¹.

¹ Heikki Helin, Terveen ja varovaisen talouden linja. Helsingin kaupungin talous 1945–199. Julkaisussa Laura Kolbe - Heikki Helin, Helsingin historia vuodesta 1945. Helsingin kaupunki. Edita 2002.
 Helin Heikki, Minne menivät Helsingin veromarkat? Helsingin talous ja toiminta 1980–1992. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1994:14.
 Helin Heikki, Köyhät vaurastuivat valtion tuella. Kuntien talouden vuoden 1993 linjan hahmottelua. Helsingin kaupungin tietokeskuksen keskustelualoitteita 1995:1.
 Helin Heikki ja Karisto Antti, Kunnallistalouden käännteet ja kierteen. Teoksessa Lama sulkee, lama avaa. toim. Vesa Keskinen. Helsingin kaupungin tietokeskuksen julkaisuja 1994:11
 Heikki Helin, Lama vei työpaikkoja, leikkasi tulopohjaa ja lisäsi menoja. Kvartti 3/96
 Heikki Helin, Helsingin talous 1980–97: Lamasta on toivuttu. Kvartti 3/98.
 Heikki Helin, Kriisissä, kriisiytymässä, lähestymässä kriisin esiastetta. Kuntalouspuhetta Suomessa. Teoksessa "lama.nousu@hel.fi. Havaintoja vuosituhannen vaihteen Helsingistä". Toim. Vesa Keskinen. Helsingin kaupungin tietokeskus. 1999
 Heikki Helin, Turhaan kadepdittu Helsingin rikkaus. Teoksessa Helsinki – pohjoinen metropoli. Helsingin kaupungin tietokeskus 2003.
 Heikki Helin, Helsinki kiristi vyötään. Suurten kaupunkien palvelukustannukset 2003. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2005:1.
 Heikki Helin, Tapausten kulku. Valtionosuus- ja verouudistukset ja uudistamissuunnitelmat 1990–2006 ja valtion toimenpiteiden vaikutus kuntien talouteen. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2008:4.

2 1990-luvun alun lama

2.1 Lama yllätti ennustelaitokset

Yksityisen kulutuksen ja investointien lasku alkoi jo vuoden 1989 lopulla ja jatkui aina vuoteen 1993 saakka. Heikkenevän investointi- ja kulutuskysynnän vuoksi kokonaistuotanto alkoi supistua voimakkaasti vuoden 1990 toisella neljänneksellä. Viennin supistuminen vauhditti pudotusta vuonna 1991. Kokonaistuotanto oli vuoden 1991 alussa 8,3 %, vuoden 1992 alussa 12,5 % ja vuoden 1993 alussa 14,4 % pienempi kuin huipputasolla vuoden 1990 alussa. Tuotanto alkoi kolmen vuoden yhtämittaisen pudotuksen jälkeen uudelleen kasvaa vasta vuoden 1993 kolmannella neljänneksellä (Kiander–Vartia 1998, 112).

Tuotannon supistumisen seurauksena työllisyys heikkeni voimakkaasti. Ensimmäiseksi tämä koettiin talouden avoimimmassa sektorissa, teollisuudessa. Vuosina 1990–1993 teollisuus menetti noin neljänneksen työpaikoistaan. Rajuin muutos koettiin rakennusosalalla. Reaalikorkojen nousu lamaannutti 1980-luvun loppupuolen ennätysmäisen vilkkaan rakennustoiminnan ja alan työpaikat vähenivät muutamassa vuodessa 40 prosenttia (Kiander–Vartia 1998, 112).

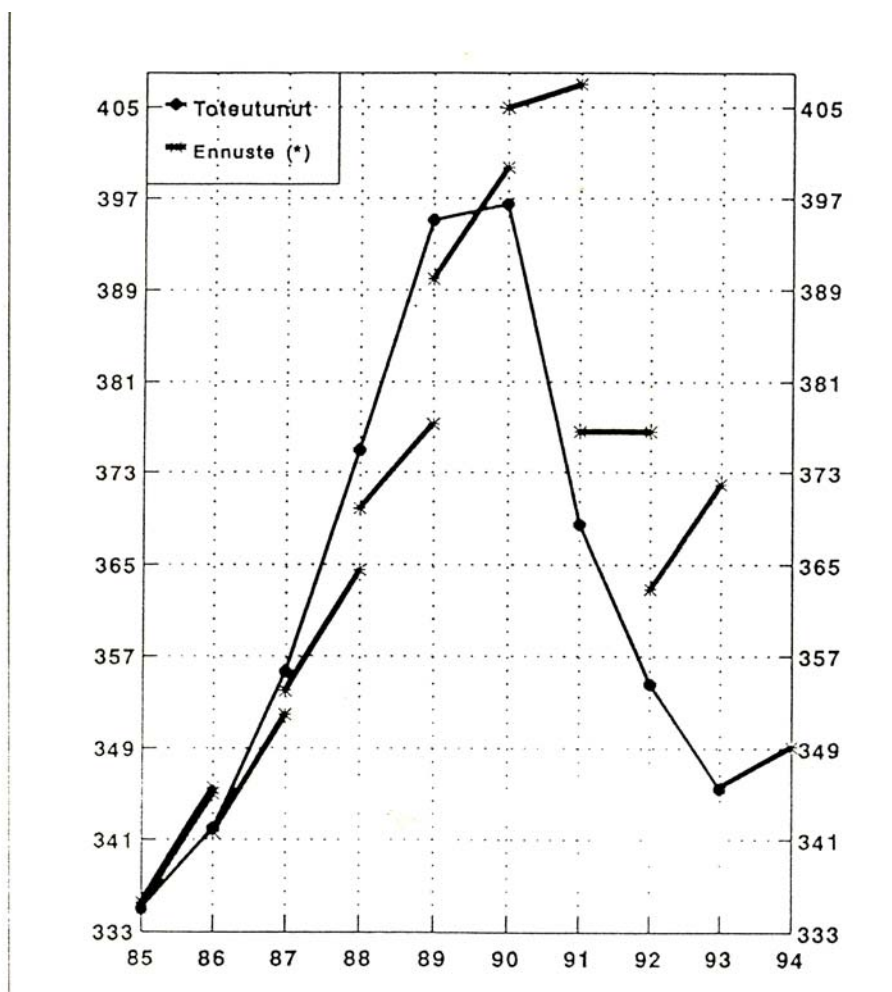
Kansantalouden ennusteiden mukaan kasvu olisi hidastunut, mutta jatkunut kuitenkin 1990-alussa. Ennusteet kykenivät yleensä osoittamaan kehityksen jatkuvan aikaisempaa rataansa. Muutosten ennustaminen ei onnistunut². Niinpä laman edellä tehtiin Suomessa pahimmat sodanjälkeisen ajan ennustevirheet. Lopulta lama tuli syvempänä kuin odotettiin. Ennustelaitosten ennusteet olivat hyvin lähellä toisiaan (Vartia 1994, 15–25).

Valtiovarainministeriö uskoi 1980-luvun lopussa ja 1990-luvun alussa kansantalouden kasvavan aikaisempaan tapaan. Talouden kasvun heikennyttyäkin uskottiin kasvun jatkuvan. Näin ei kuitenkaan käynyt.

Matti Wiren on laatinut oheisen kuvion 2 hallituksen esitysten perusteella. Wirenin mukaan ennustevirheet kumuloituvat siten, että ennustehetken tilanne on arvioitu samansuuntaisesti väärin kuin seuraavan vuoden kehityskin. Niinpä vuoden 1991 kokonaistuotanto jäi yli 10,5 prosenttia pienemmäksi kuin elo-syyskuussa 1990 budjettia laadittaessa oletettiin.

² Pentti Vartia, Talouden ennustamisen vaikeus. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos. Sarja B 100. Helsinki 1994.

Kuvio 2. Valtiovarainministeriön ennusteet kansantuotteen kehityksestä ja toteutunut kehitys 1985–1994 (Wiren 1994³).

(*) Lähde: Hallituksen esitykset eduskunnalle valtion talousarvioiksi vuosille 1986–1994.

2.2 Valtion säästölistat ja valtionosuuksien leikkaukset

Valtiontalouden tila heikentyi syksyllä 1992. Ministeri Viinanen kuvasi tulojen ja menojen eroa saksikuvalla. Ohessa Helsingin Sanomissa ollut kuvio.

Valtiovarainministeriön virkamiehet valmistelivat listoja mahdollisista säästökohteista. Budjettiosaston silloinen päällikkö Raimo Sailas esitti oman listansa syyskuussa 1992. Ehdotettujen säästöjen kokonaismäärä oli noin 20 miljardia markkaa.

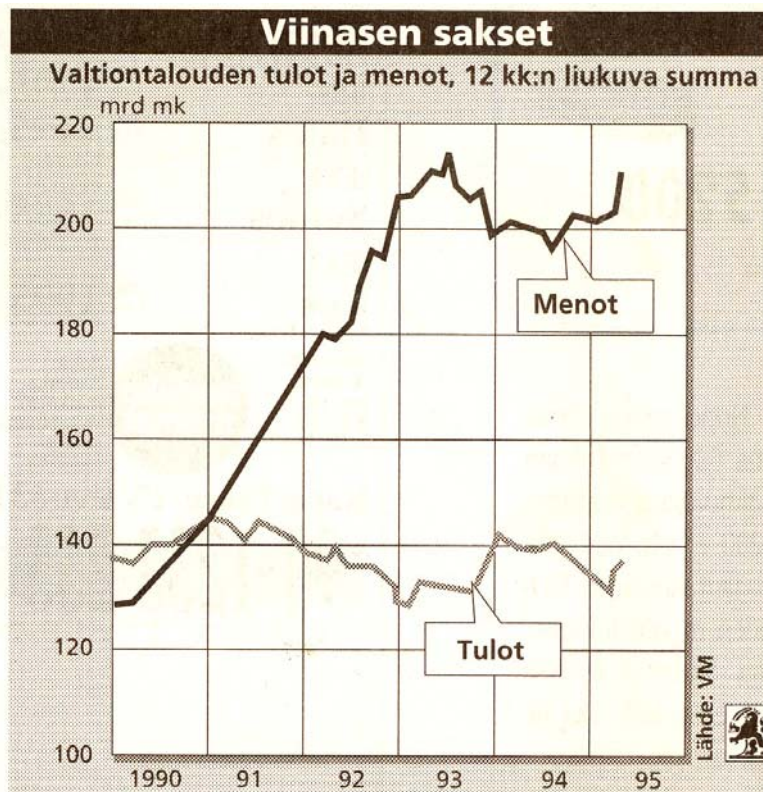
Hallitus toteutti useimmat Sailaksen pakettiin kuuluneet säästötoimet seuraavien vuosien budjeteissa. Jälkikäteen voitiin todeta paketin osoittautuneen riittämättömäksi. Vuosina 1992–1996 toteutetut budjettisäästöt olivat noin kaksinkertaiset verrattuna Sailaksen alun perin esittämiin (Kiander–Vartia 1998, 151). Valtion leikkausten kohteena olivat myös kuntien valtionosuudet, koska silloisen budjettipäällikkö Sailaksen mielestä "paljon voi säästää vain sieltä missä on paljon". (HS 17.9.1992)

³ Matti Wiren, Ennustaminen on vaikeaa. KOP, taloudellinen katsaus 2/1994.

Laman seurauksena niin valtion kuin kuntien verotulot supistuivat voimakkaasti. Helsingin verotulot supistuivat suhteellisesti enemmän kuin kuntien yhteenlasketut verotulot, mutta valtion verotulot vähenivät vielä Helsinkiäkin enemmän. Valtion verotulojen palautuminen vuosikymmenen vaihteen tasolle kesti myös kuntia kauemmin.

Vaikka julkisella sektorilla alettiin etsiä menojen karsintakohteita, jouduttiin laman leikkaamia verotuloja ja kasvaneen työttömyyden aiheuttamia kustannuksia paikkaamaan velalla. Helsingin ja valtion lainamäärät moninkertaistuivat vuoden 1990 tasta vuosikymmen kuluessa.

Kuvio 2. Viinasen sakset (Helsingin Sanomat 21.8.1995)⁴

⁴ Helsingin Sanomat kertoi Viinasen saksista näin:

Valtiovarainministeri Iiro Viinanen (kok) on viljellyt kansalle sivistystä kuviolla, jota on nokkelasti kutsuttu "Viinasen saksiksi". Kuvion muodostaa kaksi käyrää: valtion menot ja tulot. Kauhistelun aihe on käyrien väliin jäävä osa, joka on katettu velkarahalla.

Tilastokeskuksen Vesa Kuusela antaa käyrälle kouluarvosanan seitsemän ja puoli. Hänen mukaansa käyrissä heijastuu hallituksen halu korostaa aivan viime aikojen tapahtumia.

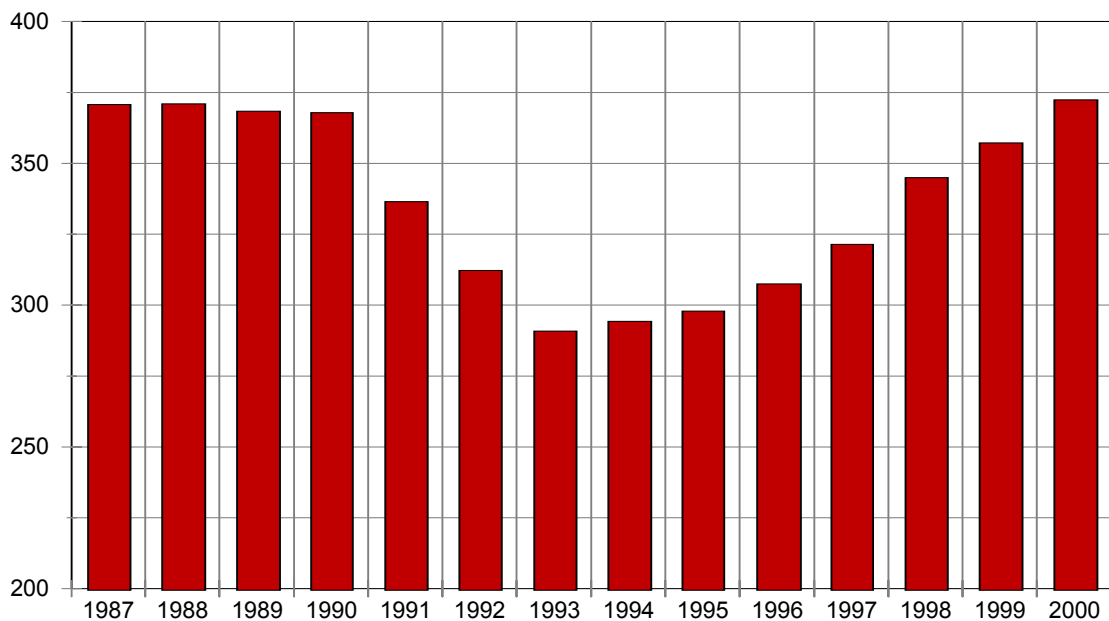
"Kansantalouden kannalta olisi kuvaavampaa tarkastella kehitystä viimeisten kymmenen vuoden ajalta. Kuvion vaaka-akseli on liian tylästi katkaistu."

Kuvio näyttäisi toisenlaiselta sellaisen henkilön kädessä, jonka poliittiset tarkoitusperät olisivat päinvastaiset kuin Viinasen. Silloin kuvion asteluku alkaisi nolasta, vaaka-asteet kymmenen vuoden takaa. Ongelma ei katoa, mutta se näyttää paljon pienemmältä.

2.3 Lama vei neljänneksen Helsingin työpaikoista⁵

Kansantuote laski vuosina 1991 ja 1992 nousten takaisin vuoden 1990 tasolle vasta vuonna 1996. Lama vei Helsingistä yli 70 000 työpaikkaa, mikä oli yli viidennes kaupungin työpaikoista. Vasta vuonna 2000 Helsingin työpaikkamäärä ylitti lamaa edeltävien vuosien työpaikkamäärän.

Kuvio 4. Helsingin työpaikat 1988–2000 (Tilastokeskus)

Lama vei Helsingin rakentamisen työpaikoista kaksi kolmasosaa. Vieläkään rakentamisen työpaikat eivät ole saavuttaneet 90-luvun lamaa edeltänyttä tasoa⁶.

Kun tarkastellaan erilaisia ilmiöitä prosenttilukuina, Helsingin suuri volyymi jää huomaamatta. Helsingissä oli laman pahimpana aikana lähes viisikymmentätuhatta työtöntä. Heitä oli siis reilusti enemmän kuin maan 15. suurimmassa kaupungissa Hämeenlinnassa asukkaita. Pahimmasta ajasta työttömien määrä oli vuonna 2000 puolittunut ja työttömyysaste laskenut 18,1:stä jo 8,6 prosenttiin.

Vuoden 2000 lopussa Helsingissä oli kuitenkin vielä 25 167 työtöntä työministeriön tilaston mukaan. Heistä kolmannes (33,7) oli pitkäaikaistyöttömiä (8 485 kpl). Missään muussa suuressa kaupungissa ei pitkäaikaistyöttömien osuus eikä luonnollisesti määräkään ollut näin suuri. Näin siitäkin huolimatta, että talous on kasvanut vahvasti.

⁵ Erinomainen kuvaus laman vaikutuksista eri tasoilla Helsingissä on tietokeskuksen 18 artikkelin kokoomajulkaisu: Lamaa avaa – lama sulkee. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1994:11.

⁶ Taulukossa 1 ja liitteessä 2 on esitetty työpaikkojen kehitys toimialoittain.

Taulukko 1. Helsingin työpaikat toimialoittain 1990–2000 (1990=100)

Helsinki	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Maa-, riista- ja metsätalous	94	77	52	42	37	32	31	31	31	29
Teollisuus	86	75	70	73	75	74	76	81	84	85
Sähkö-, kaas- ja vesihuolto	105	102	97	94	93	88	84	82	86	78
Rakentaminen	68	50	40	40	41	46	50	59	61	63
Tukku- ja vähittäiskauppa	87	77	70	69	70	71	75	78	79	79
Majoitus- ja ravitsemistoiminta	90	84	77	80	83	91	97	104	107	110
Kuljetus, varastointi ja tietoliik.	92	86	82	78	81	87	92	101	104	104
Rahoitustoiminta	91	84	78	81	75	69	69	67	66	70
Kiinteistö-, vuokraus-, tutk.palv.	94	86	77	84	86	93	101	121	131	145
Julkinen hallinto, maanpuol. jne.	101	99	97	103	102	104	104	108	110	115
Koulutus	98	102	98	97	102	111	120	124	124	131
Terveydenhuolto- ja sosiaalipalv.	100	101	94	94	96	97	102	105	108	118
Muut yht.kunn. ja henk.koht. palv.	100	95	92	91	90	94	97	102	105	108
Toimiala tuntematon	87	89	105	86	76	75	69	65	74	70
Yhteensä	91	85	79	80	81	84	87	94	97	101

Taulukko 2. Helsingin väestö ja työvoima 1990–2000 (Tilastokeskus)

		Työvoima	Siitä:	Siitä:	Työttö-	Työlli-	Työvoiman
	Väestö		Työlliset	Työttömät	aste	syysaste	ulkopuolella
1990	492 400	272 456	267 125	5 331	2,0	76,5	219 944
1991	497 542	272 640	247 858	24 782	9,1	70,3	224 902
1992	501 514	269 825	230 524	39 301	14,6	65,0	231 689
1993	508 588	263 701	214 306	49 395	18,7	59,7	244 887
1994	515 765	264 945	216 589	48 356	18,3	59,5	250 820
1995	525 031	268 822	221 564	47 258	17,6	59,7	256 209
1996	532 053	273 839	228 382	45 457	16,6	60,7	258 214
1997	539 363	280 011	241 852	38 159	13,6	63,2	259 352
1998	546 317	292 403	260 297	32 106	11,0	66,9	253 914
1999	551 123	298 278	268 744	29 534	9,9	68,2	252 845
2000	555 474	304 033	278 792	25 241	8,3	70,0	251 441

2.4 Helsingin verotuloista katosi viidennes

Helsingin vahvan veropohjan perustana ovat olleet yhteisöjen maksamat verot. Kun yritysten verot painuivat minimiin laman myötä, supistuivat Helsingin verotulot viidenneksellä, kun koko maan verotuloihin tuli vain kymmenkunnan prosentin aukko.

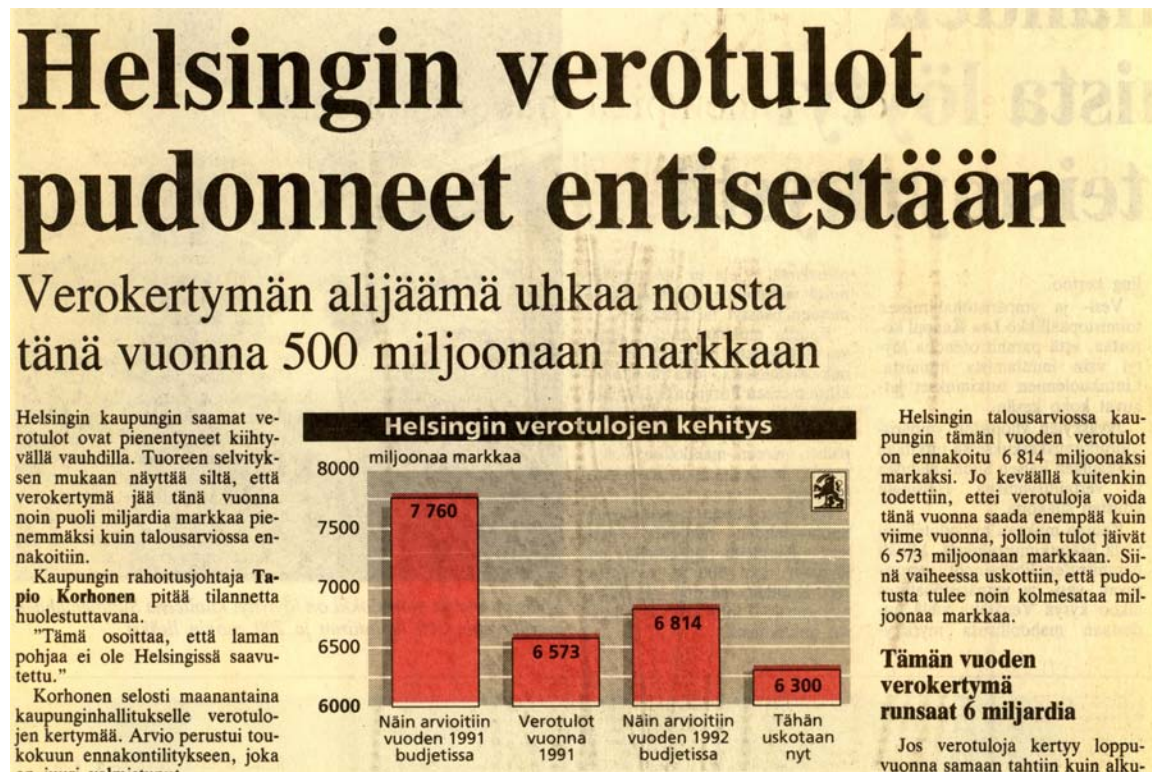
Vuonna 1991 verotuloja kertyi lähes 1,2 miljardia markkaa vähemmän kuin talousarviossa oli arvioitu. Se vastasi noin 2,3 äyrin tuottoa. Myös vuoden 1992 arviot osoittautuivat liian suuriksi. Vuoden 1992 talousarviossa verotulojen määrä oli 6,8 miljardia markkaa. Maaliskuussa 1992 arvioitiin verotulojen jäävän 200 miljoonaa markkaa arvioitua pienemmäksi (HS 12.3.1992).

Heinäkuussa 1992 arvioitiin, että veroja kertyisi noin 500 miljoonaa euroa vähemmän (ks. oheinen HS:n kuvio). Sekin arvio osoittautui liian optimiseksi. Verotuloja kertyi

vuonna 1992 vain hieman yli 6,0 miljardia markkaa eli lähes 800 miljoonaa markkaa arviota vähemmän. Se vastasi 1,7 veroäyrin tuottoa.

Vuoden 1993 talousarviossa veroja arvioitiin kertyvän suunnilleen saman verran kuin vuoden 1992 talousarviossa eli 6,8 miljardia markkaa. Arvio osoittautui optimiseksi ja veroja kertyi vain 6,3 miljardia mk eli vajausta tuli 500 miljoonaa markkaa.

Kuvio 5. Helsingin verotulojen supistuminen (HS 1.7.1992)

Helsingin veroarviot oli laadittu kuntien keskusjärjestöjen ja valtiovarainministeriön ennusteiden pohjalta. Valtion arvio epäonnistui kuten kuvio 2 osoittaa.

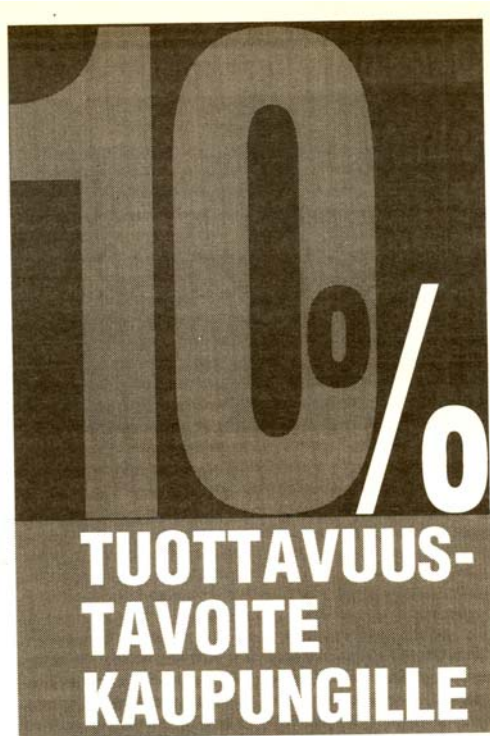
Vuonna 1993 uudistettiin vero⁷- ja valtionosuusjärjestelmät. Vuoden 1993 jälkeen Helsingin tilinpäätökset osoittivat talousarviota suurempaa kertymää. Helsingissä korotettiin veroprosenttia vuosina 1993 (16,00) ja 1994 (17,00). Laman jälkeen myös yhteisöveron tuotto kasvoi ja ylitti vuosi toisensa jälkeen rohkeimmatkin ennusteet. Vuonna 1997 kaupungin veroprosenttia voitiinkin alentaa puolella prosenttiyksiköllä (16,50).

2.5 Helsinki kiristi vyötä

⁷ Vuonna 1993 toteutettiin pääomatulo- ja yritysverouudistus. Uutta verolainsäädäntöä sovellettiin ensi kerran vuodelta 1993 toimitetussa verotuksessa. Kunnille vuodesta 1993 alkaen suoritettavat verot tulivat olemaan kunnan tulovero (kunnallisvero), kiinteistövero, osuus yhteisöverosta ja koiravero, joista on säädetty tuloverolaissa (30.12.1992/1535), kiinteistöverolaissa (20.7.1992/654) ja koiraverolaissa (29.6.1979/1590).

Helsingin tulopohja romahti vuosina 1991–93 verotulojen kasvun muututtua vähenemiseksi. Helsingin talouden kehitystä kuvaa rahoituslaskelma (taulukko 3). Sitä tarkasteltaessa on otettava huomioon vero- ja valtionosuusuudistukset⁸ 1993. Verotulot supistuivat vuodesta 1990 vuoteen 1993.

Kuvio 6. Kunnissa aloitettiin tuottavuustalkoot.

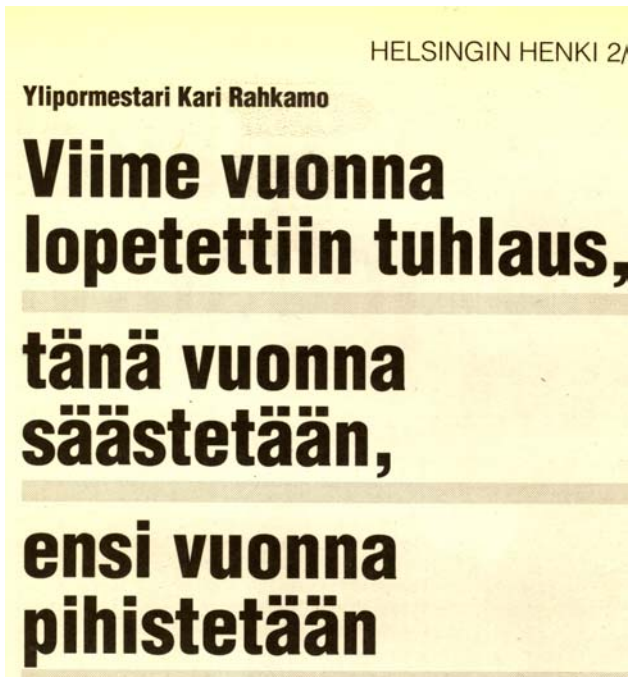

⁸ Valtionosuusuudistuksessa 1993 siirryttiin laskennalliseen järjestelmään. Vuonna 1993 kuntien laskelmaan tulivat mukaan silloisten kuntainliittojen menot ja kuntien niihin saama valtionosuus. Tästä johtuen kuntien menot ja valtionosuudet ovat suuremmat kuin vuonna 1992. Vuonna 1997 siirryttiin opetustoimessa taas järjestelmään, jossa valtionosuudet kohdistettiin suoraan palvelujen tuottajille.

Taulukko 3. Helsingin rahoitusosan laskelma 1990–1996 (milj. mk 2007 taso)

RAHOITUSOSAN LASKELMA	90	91	92	93	94	95	96
Äyrin hinta, penniä	15,00	15,00	15,00	16,00	17,00	17,00	17,00
Verotulot	10 413	9 340	8 334	8 682	9 754	11 580	11 682
Kiinteistövero	0	0	0	594	769	781	688
Yhteisövero	0	0	0	233	512	2 214	2 795
Kunnallisvero	0	0	0	7 855	8 474	8 584	8 191
Valtionavut 0-8	2 922	3 069	2 915	3 422	2 846	2 688	1 576
Käyttötalous netto	10 196	10 305	9 637	9 478	10 347	11 223	10 555
TOIMINTAKATE	3 140	2 104	1 611	2 626	2 253	3 046	2 703
Korkotulot	476	430	533	603	445	475	526
Korkomenot	108	169	392	548	547	487	382
Muut rahoitustulot	3	3	8	222	1 296	1 536	1 583
Muut rahoitusmenot	130	25	24	1	25	3	1 297
Rahoitusosuus Kelalle	461	456	697	895	911	903	79
Arvonlisävero	0	0	0	0	358	480	348
VUOSIKATE/KATE	2 920	1 888	1 038	2 006	2 154	3 184	2 707
Ylijäämän tuloutus	22	7	3	0	0	0	235
Alijäämän kattaminen	0	0	0	3	5	60	0
Siirrot rahastoista	289	648	289	120	0	407	755
Siirrot rahastoihin	255	274	314	369	799	1 103	633
OMARAHOITUS	2 976	2 269	1 015	1 755	1 349	2 429	3 064
Nettoinvestoinnit	2 915	2 803	2 617	1 925	1 372	1 788	2 471
Lainananto	540	579	470	267	140	145	198
Antolainojen lyhennys	65	62	68	104	128	94	101
Lainojen lyhennys	79	89	99	60	75	407	754
Lainanotto	496	1 137	2 097	332	353	0	0
Yli/alijäämä	3	-4	-6	-62	242	184	-257

Kuvio 7. Helsingin Henki 2/1992

Järjestelmän muutoksesta johtuen valtionosuudet kasvoivat vuonna 1993. Sen jälkeen niitä leikattiin niin, että vuonna 1996 valtionosuuksia kertyi reaalisesti puolet vuoden 1993 määrästä.

Verorahoituksen ehtyminen pakotti kaupungin tinkimään toiminnoistaan. Taulukossa 4 on esitetty silloisen rahoitusosan laskelman käyttötalouden neton kehitys 1988 -1993. Käyttötalouden netto saadaan vähentämällä käyttömenoista käyttötulot. Tuloissa ei ole mukana käyttötalouden valtionosuuksia.

Menoja saatiin leikattua lähes kaikissa silloisissa pääluokissa. Koska kyseessä ovat nettomenot, oli maksujen

korotuksillakin vaikutuksensa. Käyttötalouden netto supistui lähes 500 miljoonaa markkaa vuodesta 1991 vuoteen 1993. Liikelaitoksilla oli merkittävä vaikutus talouden tasapainottamisessa. Kaupunki karsi investointeja. Nettoinvestoinnit puolittuivat vuonna 1994 parin edellisen vuoden investointitasosta.

Kuvio 8. Helsingin Henki 4/1992

Taulukko 4. Käyttötalouden netto milj. mk (2007 taso)

	Yleishallinto	Järjestys	Terv	Sos	Sivistys	Kaav. ja yl	Kiinteistöt	Liikelaitokset	Yhteensä
1988	-430	-156	-3 830	-3 295	-2 687	-711	538	1 143	-9 429
1989	-433	-155	-3 859	-3 547	-2 730	-689	551	1 055	-9 806
1990	-451	-157	-3 610	-4 236	-2 722	-676	576	1 083	-10 194
1991	-502	-214	-4 018	-4 004	-2 793	-682	670	1 240	-10 303
1992	-455	-195	-3 835	-3 916	-2 724	-552	703	1 339	-9 635
1993	-532	-252	-3 902	-3 913	-2 778	-465	717	1 650	-9 476

Henkilöstöä ei irtisanottu eikä lomautettu

Helsingillä oli päätoimista henkilökuntaa vuonna 1990 hieman yli 40 000. Määrä oli vuonna 2001 suunnilleen sama. Laman seurauksena päätoimisen henkilöstön määrä vähentyi vajaalla 4 000:lla. Helsingin kaupunki ei kuitenkaan turvautunut monien muiden kuntien tapaan irtisanomisiin ja lomautuksiin. Vähennys saatiin aikaan luonnollista poistumaa käyttäen, jättäen virkoja täyttämättä ja vähentämällä sijaisia ja tilapäistä henkilöstä.

Taulukko 5. Kaupungin henkilöstö 1990–2000

Vuosi	Viran- haltijat	Toimi- henkilöt	Työn- tekijät	Työl- listetyt	YHTEENSÄ		Muutos ed.vuot.	Muutos % ed.vuot.
					Yhteensä	ilm.työl.		
1990	19 136	17 618	4 032	134	40 786	40 652	40 652	2,4
1991	18 553	18 719	3 934	701	41 206	40 505	-147	-0,4
1992	17 567	17 707	3 489	1 359	40 122	38 763	-1 742	-4,3
1993	16 919	16 686	3 257	1 648	38 510	36 862	-1 901	-4,9
1994	16 544	16 769	3 087	2 070	38 470	36 400	-462	-1,3
1995	16 963	17 293	2 971	2 547	39 774	37 227	827	2,3
1996	16 894	18 173	2 945	2 108	40 120	38 012	785	2,1
1997	16 430	19 441	2 959	2 071	40 901	38 830	2 430	2,2
1998	15 934	20 560	2 948	2 727	42 169	39 442	2 215	1,6
1999	15 524	21 895	2 881	1 345	41 645	40 300	2 288	2,2
2000	13 831	21 983	2 861	1 863	40 538	38 675	663	-4,0

Kun verotulot supistuivat, jouduttiin erilaisista säästötoimenpiteistä huolimatta lisäämään velkaa. Kaupungin lainamäärä lähes viisinkertaistui. Laman jälkeen yhteisöverojen kasvu yllätti vuosittain. Tilinpäätöksistä muodostui paremmat kuin talousarviot. Tämä mahdollisti lainojen nopean takaisin maksun.

1990-luvun alkupuolella oli käytössä tunnusluku vakavaraisuus (taulukko 6). Se otti huomioon mm. lainamäärän ja toisaalta siirtomäärärahat ja rahastot. Näin mitaten Helsingin vakavaraisuus heikkeni 1990 - 1992 nelisen miljardia markkaa (2007 taso). Nopeaa toipumista kuvaa se, että tilanne oli palautunut entiselleen jo vuonna 1996. Veroäyri tosin oli kaksi penniä korkeampi.

Taulukko 6. Helsingin vakavaraisuus 1990–1996 milj. markkaa (vuoden 2007 rahanarvo)

Vakavaraisuus	90	91	92	93	94	95	96
Pitkäaikainen vieras po	1 100	2 140	4 444	4 813	4 754	4 214	3 359
Siirtomäärärahat	2 500	2 215	2 426	2 616	2 355	2 719	3 126
Rahastot	2 500	2 066	2 055	2 317	3 238	3 554	3 813
Ylijäämä	3	0	0	0	244	238	181
Alijäämä	0	4	6	67	-61	184	34
Vakavaraisuus	3 918	2 137	32	52	1 021	2 481	3 795

Helsinki selviytyi 90-luvun alun lamasta, mutta laman myötä kadonneiden työpaikkojen palautuminen kesti kauan. Työttömien ja erityisesti pitkäaikaistyöttömien määrä pysyi myös pitkään suurena. Helsingin selviytymisen taustalla oli ainakin kolme tekijää:

- Kaupunki sai karsittua menojaan jopa niin, että ne vähenivät reaalisesti.
- Veroprosenttia korotettiin kahteen kertaan ja yhteisöveron kasvu yllätti vuosikymmenen puolivälissä kaikki arviot.
- Liiketoiminnan tuotto kasvoi.

Menojen karsimista helpotti se, että kaupungilla oli karsittavaa. Kuntien talous on tasapainotaloutta, jossa menoilla on aina taipumus nousta tulojen tasolle. Organisaatio oli kasvanut ja monimutkaistunut hyvinä vuosina. Siihen kannusti osaltaan myös sektoroitunut valtionosuusjärjestelmä.

3.2 Minitaantuma ja kuntatalouden vakautus

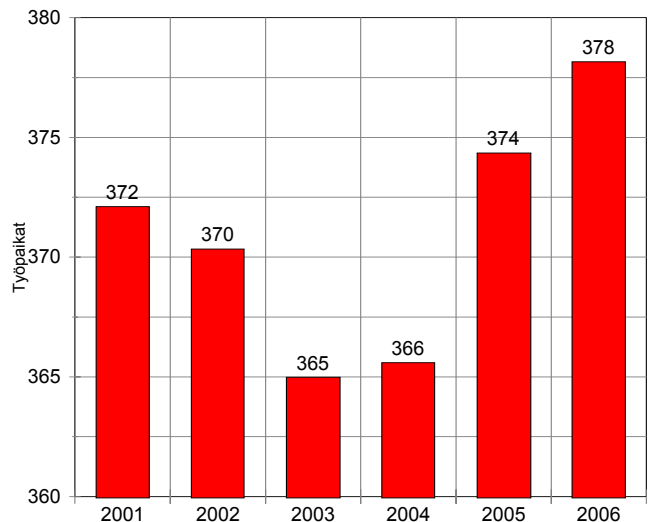
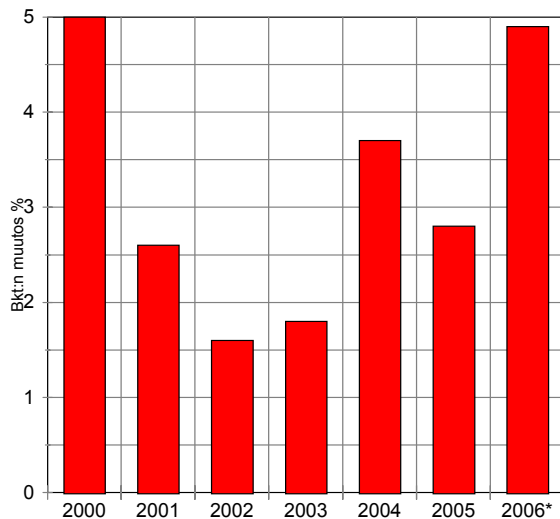
2000-luvun alun minitaantuma

2000-luvun alussa bruttokansantuotteen kasvu hidastui. Samana aikaan Helsingin työpaikat supistuivat noin 6 000. Tämän seurauksena Helsingin verotulot kasvoivat muita suuria kaupunkeja hitaammin. Jossain vaiheessa notkahdusta alettiin kutsua minitaantumaksi. Selvittelimme Markku Lankisen kanssa verokehityksen taustalla olevia tekijöitä. Yhteenvedo selvityksestä on seuraavalla sivulla.

Verotulojen kehitystä 2000-luvulla olen tarkastellut myös eräissä muissa yhteenvedoissa⁹.

Kuvio 9. Bruttokansantuotteen volyymin muutos % 2000–2006.

Kuvio 10. Helsingin työpaikkojen (1 000 kpl) kehitys 2001–2006 (Tilastokeskus)

2000-luvun alun minitaantumassa työllisten määrä supistui vuosina 2001–2003 ja siitä noin 5 000 kohdistui informaatiosektoriin.

⁹ Heikki Helin, Helsingin veropohja vuotaa. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuskatsauksia 2007:3

Heikki Helin, Suurten kaupunkien verotulojen hidas kehitys 1990–2006. Helsingin kaupungin tietokeskuksen verkkojulkaisuja 2004:24.

Taulukko 7. Helsingin väestö ja työvoima 2001–2006 (Tilastokeskus)

		Työvoima	Siitä:	Siitä:	Työttö-	Työlli-	Työvoiman
	Väestö		Työlliset	Työttömät	aste	syysaste	ulkopuolella
2001	559 718	306 884	280 725	26 159	8,5	69,8	252 834
2002	559 716	305 196	277 967	27 229	8,9	69,1	254 520
2003	559 330	302 668	273 680	28 988	9,6	68,0	256 662
2004	559 046	302 896	274 072	28 824	9,5	68,2	256 150
2005	560 905	301 670	274 127	27 543			259 235
2006	564 521	303 882	279 757	24 125			260 639

Tilastoinnin muutos: Vuodesta 2005 eteenpäin työlliseksi kirjattu vain 18 + -vuotiaat eläkeläinsäädännön muutoksen vuoksi. Aiemmin myös 15 -17 -vuotiaat mukana.

Helsingin verotulojen kehitys 2000–2005¹⁰

Helsingin verotulot kasvoivat 1990-luvulla huomattavasti koko maata nopeammin. Kasvun taustalla oli myönteinen taloudellinen kehitys ja siihen liittynyt asukasluvun voimakas kasvu. Sitten 2000-luvun puolella talouskasvu hidastui ja asukasluvun kasvu pysähtyi. Tästä seurasi Helsingin verotulojen koko maata hitaampi kasvu vuosina 2001–2004. Helsingin tulopohjan kehitys on ollut selvästi myös muita suuria kaupunkeja hitaampi. Seuraavassa luetellaan yhteenvedonomaaisesti verotulojen kehitykseen liittyviä piirteitä ja kehityksen taustalla mahdollisesti olevia tekijöitä.

1.

Helsingiläisten valtionveronalaiset kokonaistulot kasvoivat vuosina 2000–2004 vain 10,2 %, kun koko maan vastaava kasvu oli 16,5 %. Ansiotulojen kertymän kasvu oli Helsingissä 14,5 % ja koko maassa 18,1 %.

Vuonna 2005 kehitys jatkui samansuuntaisena. Valtionveronalaiset tulot kasvoivat Helsingissä 3,2 % ja koko maassa 3,7 %. Vastaavasti ansiotulojen kasvu oli Helsingissä 3,4 % ja koko maassa 3,7 %.

2.

Palkkatulot kasvoivat Helsingissä 12,6 % ja koko maassa 16,2 %. Tulojen kehitykseen vaikuttaa jonkin verran optiotulojen vaihtelu. Kun rahapalkasta puhdistetaan optiotulot, oli kasvu Helsingissä 15,4 % ja koko maassa 19,1 %.

Vuonna 2005 palkkatulojen kasvu oli Helsingissä 4,2 % ja koko maassa 4,7 %. Ilman optioita kasvuluvut olivat: Helsinki 4,0 % ja koko maa 4,7 %

3.

Helsingin muita hitaamman kasvun taustalla on osittain talouskehityksestä johtunut asukasluvun kasvun pysähtyminen. Palkkatulojen saajien määrä kasvoi Helsingissä 1,5 % ja koko massa 3.1 Rahapalkan saajien määrä kasvoi Helsingissä vain 0,3 % ja koko maassa 2,1 %. Vuonna 2005 palkkatulon saajien määrä väheni Helsingissä 0,1 % ja kasvoi koko massa 0,4 %.

¹⁰ Heikki Helin - Markku Lankinen, Julkaisematon muistio 25.01.2006

4.

Verotulojen kasvua hidasti työttömyyden kasvu. Työttömyysaste oli vuonna 2001 vain 8,6 ja vuoden 2004 lopussa se oli 9,4. Työttömien määrä on kasvanut hieman yli 3 000. Vuosina 2002–2003 informaatioalan työpaikkojen määrä vähentyi 4 600. Osa näistä oli siirtynyt heikommin palkattuihin töihin ja osa oli jäänyt työttömiksi. Työttömien määrän kasvu näkyy työttömyysturvaetuuksien koko maata suurempana kasvuna. Saajien määrä on kasvanut vuodesta 2001–2004 lähes 6000:lla.

Työllisyys kehittyi parempaan suuntaan vuonna 2005. Työttömyysturvaetuuksien määrä väheni Helsingissä 1,6 % ja koko maassa 1,8 % Vastaavasti työttömyysturvaetuuksien saajien määrä supistui Helsingissä 1,6 % ja koko maassa 2,6 %.

5.

Palkkatulojen määrää on vähentänyt myös töissä olevien työpanoksen väheneminen, mikä ilmenee ylityötuntien vähenemisensä.

6.

Helsingiläisten tuloista pääomatulojen osuus oli vuonna 2004 peräti 11,9 %, mikä oli 3,8 prosenttiyksikköä suurempi kuin koko maassa. Verot pääomatuloista saa valtio. Pääomatulojen osuus kuntien veronalaisista tuloista on kasvanut. Vuonna 2002 niiden osuus helsingiläisten veronalaisista tuloista oli 9,5 prosenttia ja vuonna 1993 vain 4,7 prosenttia.

Taulukko 8. Helsingin ja koko maan verotulojen kehitys 2000–2004 (Verohallitus)

						Muutos
Helsinki	2000	2001	2002	2003	2004	2000-2004
Milj.e						
Veronalaiset tulot yht.	11 621	11 531	11 870	12 192	12 805	10,2
Ansiotulot yht. vv.	9 849	10 335	10 745	10 900	11 279	14,5
Saajien lukumäärä	458	461	464	464	464	1,4
Palkkatulot yms. yht.	7 431	7 842	8 097	8 111	8 365	12,6
Raha/Palkka päätoimesta	7 098	7 477	7 735	7 756	7 975	12,4
Optioedut/työsuhdeoptiot	252	121	139	58	71	-71,6
Rahapalkka pl. optiot	6 846	7 355	7 596	7 698	7 904	15,4
Sosiaalietuudet	2 134	2 223	2 350	2 455	2 539	18,9
Eläketulot	1 697	1 787	1 884	1 951	2 003	18,0
Työttömyysturvaetuudet	201	182	202	231	253	26,1
		0		0	0	
Koko maa						
Veronalaiset tulot yht.	79 790	81 637	84 710	87 840	92 561	16,0
Ansiotulot yht. vv.	72 030	75 692	78 741	81 387	85 062	18,1
Palkkatulot yms. yht.	50 089	52 941	54 657	56 153	58 725	17,2
Raha/Palkka päätoimesta	48 420	51 107	52 825	54 335	56 731	17,2
Optioedut/työsuhdeoptiot	997	528	492	166	268	-73,2
Rahapalkka pl. optiot	47 422	50 580	52 333	54 169	56 464	19,1
Sosiaalietuudet	18 079	18 860	19 980	20 932	21 775	20,4
Eläketulot	13 810	14 672	15 579	16 273	16 893	22,3
Työttömyysturvaetuudet	2 484	2 240	2 354	2 512	2 643	6,4

Vuonna 2005 helsinkiläisillä pääomatulojen osuus valtionveronalaisista säilyi suunnilleen edellisvuoden tasolla ollen 11,7 % ja koko maan luku oli 8,2.

7.

Kuntien veropohjaa ovat heikentäneet verotuksen kevennykset, jotka ovat kohdistuneet nimenomaan kunnallisveroon. Viime vuosina niistä aiheutuneet menetykset on korvattu valtionosuuksien lisäyksinä. Ne eivät vaikuta Helsingin ja koko maan verotulojen vertailuun.

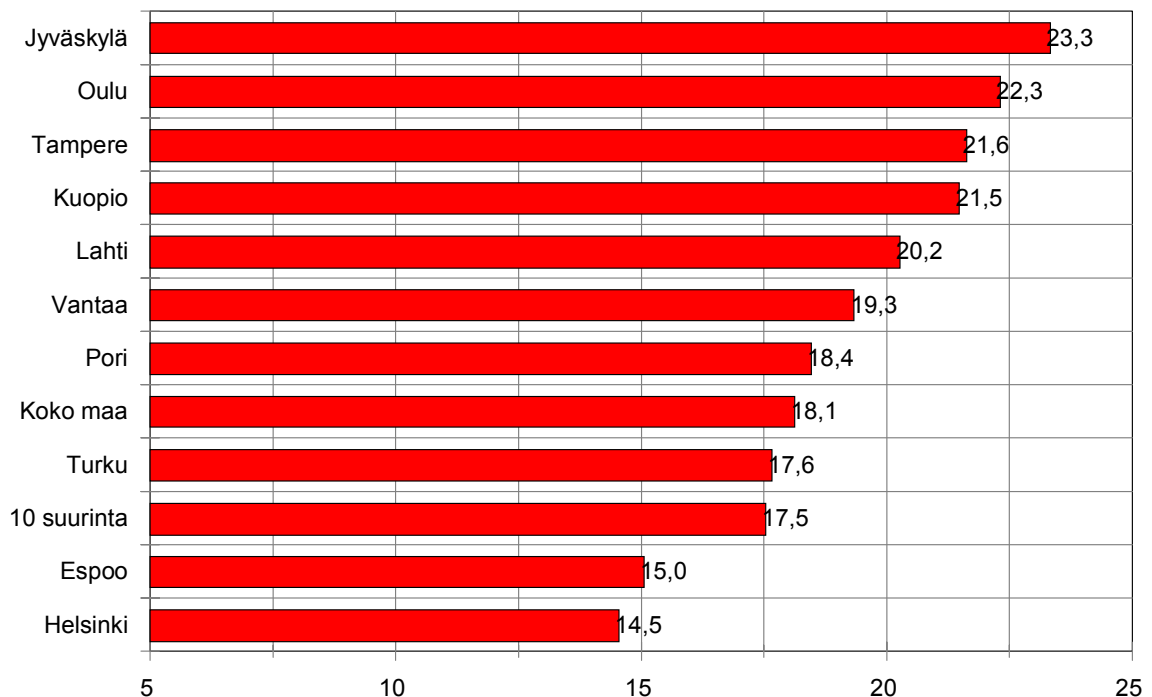
8.

Työhön osallistuminen on Helsingissä erityisesti miehillä kaikissa ikäryhmissä vähäisempää kuin naapurikunnissa. Se vaikuttaa verotuloja alentavasti, mutta se ei selitä verotulojen kasvun hitautta.

Yhteenveto

Verotulojen kasvun hidastumisen taustalla on monia syitä (asukasluvun kehitys, työllisyystilanteen heikkeneminen ja siihen liittynyt it-alan työpaikkojen väheneminen, ylityötuntien väheneminen).

Kuvio 11. Ansiotulojen muutos 10 suurimmassa kaupungissa 2000–2004

Kokonaiskuvan hahmottaminen edellyttää verolainsäädännöstä johtuneiden muutosten vaikutusten arvioimisen lisäksi myös muuttoliikkeen vaikutusten tarkastelua verotuloihin. Lisäksi on arvioitava Helsingin työvoiman työhön osallistumisen alhaisuutta suhteessa naapurikuntiin ja sen vaikutusta verotulojen tasoon.

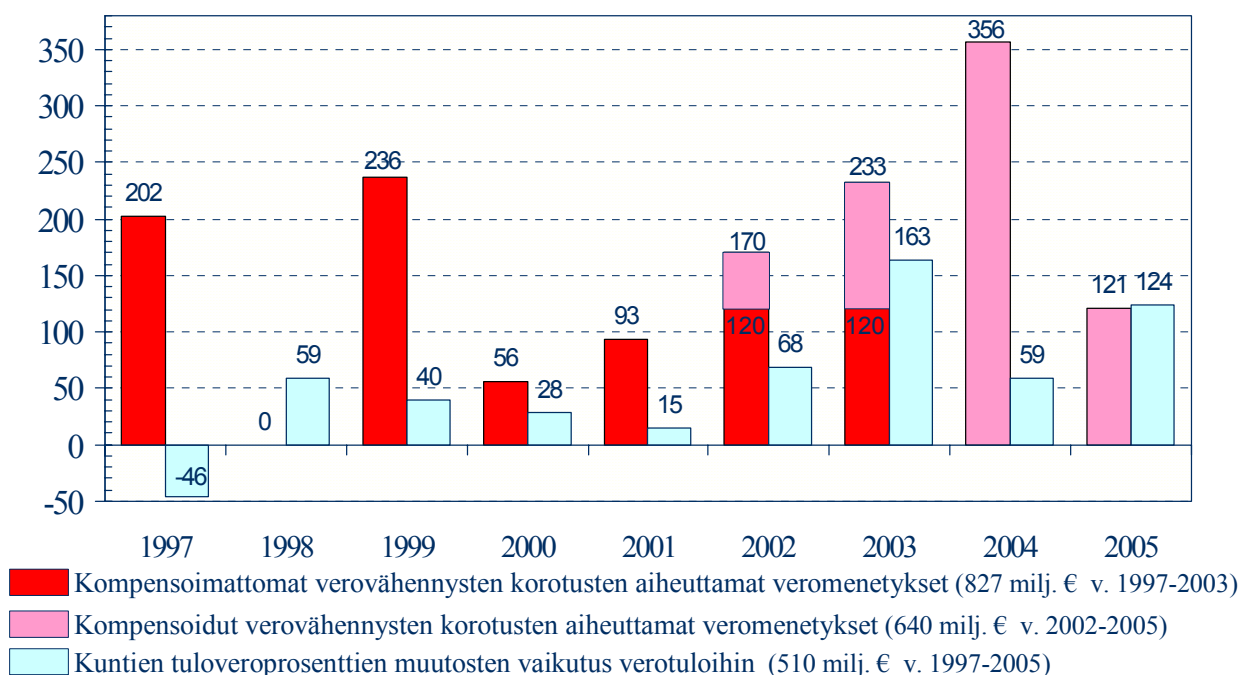
Rytmihäiriö vaikeutti verokehityksen tulkintaa

2000-luvun verotilastojen tulkintaa vaikeutta Mikael Enbergin¹¹ rytmihäiriöksi kutsuma ilmiö¹². Kunnallisverojen tilitysjärjestelmän johdosta valtio sai kunnilta ”pakkolainan”, joka oli suurimmillaan vuoden 2000 lopussa. Kuntien verosaatava valtiolta oli vuoden 2000 lopussa 960 miljoonaa euroa. Vuonna 2000 kunnille tilitettiin vain 92 % tuona vuonna maksetuista kunnallisveroista.

Valtio siten ”lainasi” yksinomaan tuona vuonna kunnilta ilman korkoa noin 670 miljoonaa euroa. Samanlainen tilanne, joskin lievempänä, oli jo parina aikaisempana vuonna. Valtio palautti osan tästä ”lainasta” kunnille vuonna 2001 ja loput vuonna 2002 korottamalla kuntien jako-osuutta kunnallisverojen tilityksissä. Vuonna 2002 kunnille tilitettiin peräti 700 miljoonaa euroa enemmän kuin kunnallisveroja maksettiin.

Verotulojen kehitykseen vaikutti myös se, että hallitus kevensi verotusta kuntien kustannuksella monena vuosina.

Kuvio 12. Verokevennykset ja tuloveroprosentin korotusten vaikutus 1997–2005 (Suomen Kuntaliitto)

¹¹ Mikael Enberg: Rytmsörningar gör bilden svår att greppa. Finlands Kommuntidning 10/2001; Kommunerna kammar hem gamla skatter. Finlands Kommuntidning 11/2002.

¹² Kuntien siirtyessä uuteen kirjanpitoon 1997 tuli verotulojen kirjauksessa käyttöön kassaperiaate. Vaikka sen tarkoituksena oli selkeyttää kirjanpitoa, se johti ongelmiin, jotka ilmenivät kuntien veroäyrien, veroprosentin ja todellisten verotulojen suhteissa. Suomen Kuntaliiton erityisasiantuntija Mikael Enberg¹² nimitti näitä ongelmia rytmihäiriöiksi. Monissa kunnissa verotulot saattoivat vähetä, vaikka veroprosenttia korotettiin ja ansiotulot kasvoivat. Rytmihäiriöt johtuivat uusista tulotyypeistä kuten optioista ja myyntituloista, jotka kasvoivat nopeammin kuin ansiotulot.

3.2 Kuntatalouden vakautus pääkaupunkiseudun kustannuksella¹³

Helsingin talous notkahti vuonna 2002 myös valtion toimenpiteiden seurauksena. Vuonna 2002 valtio luopui arvonlisäveron palautusten takaisinperinnästä ja kuittasi sen alentamalla vastaavan määrän kuntien osuutta yhteisöveron tuotosta. Mitä suurempi kunnan yhteisövero oli asukasta kohti, sitä suurempi on kunnan menetys.

Samaan aikaan kun työryhmä selvitteli arvonlisäverouudistusta, hallitus oli nimittänyt Jukka Pekkarisen selvitysmieheksi ”arvioimaan kuntien tehtäviä, rahoitusasemaa sekä kuntien ja valtion välisiä rahoitussuhteita”. Pekkarisen esittämä malli oli 1,4 miljardia markkaa epätasapainossa. Puuttuva erä olisi pitänyt saada valtiolta, mutta sen vaihtoehdon hallitus oli sulkenut pois jo aikaisemmin.

Hallitus nimesi valtiosihteeri Raimo Sailaksen johtaman työryhmän ”selvittämään arvonlisäveron takaisinperintäjärjestelmän uudistamisen rahoitustavan sekä kuntien välisen verotulopohjan tasausvaihtoehdot ja niiden rahoituksen”.

Kuvio 13 a. Kaupunki umpikujassa, Tarmo Koiviston kuvitusta (HS 19.5.2002)

¹³ Teemu Luukka kirjoitti Helsingin Sanomissa 19.5.2002 Helsingin veropohjan romahtamisesta otsikolla ”Kaupunki umpikujassa”. Oheiset Tarmo Koiviston piirrokset olivat artikkelin kuvitusta.

Sailaksen työryhmä¹⁴ esitti mm. seuraavia toimenpiteitä:

- arvonlisäveron takaisinperintä uudistetaan kuittaamalla arvonlisäveron määrä pääosin yhteisöverosta.
- kuntien verotuloihin perustuvaa valtionosuuksien tasausjärjestelmää uudistetaan siten, että valtionosuuslaista poistetaan säännös, jonka mukaan verotulojen perustella tehtävä tasausvähennys on enintään 15 %.
- syksyllä 2001 aloitetaan taas valtionosuusjärjestelmän kokonaisuudistuksen valmistelu

Uudistuksen seurauksena Helsinki menetti järjestelmän käyttöönottovuonna miljardi markkaa eli noin 170 miljoonaa eroa. Sailaksen esittämää ratkaisua markkinoitiin luvuilla, jotka kuvasivat muutosta vuonna 2004. Näin Helsingin Sanomat (16.5.2001):

Helsingin virkamiesjohdolle selvisi tiistaina iltapäivän mittaan, että kuntapaketin yhteydessä julkistettu Helsingin noin 650 miljoonan markan menetys koskee vasta vuotta 2004, kun uudistus on ollut voimassa jo pari vuotta. Sitä ennen Helsingiltä on viety paketin rahoittamiseen kahtena vuonna peräkkäin yli miljardi markkaa. Se vastaa kahden veroprosentin tuottoa kumpanakin vuonna.

Tehtyä ratkaisua alettiin kutsua hieman mahtipontisesti kuntatalouden vakauttamisratkaisuksi. Kuntaministeri Martti Korhonen totesi mm. seuraavasti¹⁵:

Jotta kuntien välistä talouden erilaistumista voidaan estää, tarvitaan tulojen uudelleenjakoa kuntien kesken. Hallitus tekikin viime keväänä ja kesänä useita kuntataloutta parantavia toimenpiteitä. Hallituksen tärkein tavoite on **pysäyttää kuntien talouden erilaistumiskehitys**. Toisaalta hallitus on tunnistanut erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa syntyneitä ongelmia ja uusia palvelutarpeita.

Kuntien eriytymiskehitystä hillitään lakkauttamalla kuntien arvonlisäveron palautusten takaisinperintäjärjestelmä, jota erityisesti pienet kunnat ovat vuosikausia kritisoineet. **Tämä merkitsee noin 5 mrd. markan suuruista "tulonsiirtoa" vauraimmilla kunnilla köyhemmille, koska takaisinperinnän lakkauttaminen vähentää merkittäväällä tavalla monien pienien kuntien menoja. Myös kuntien valtionosuusjärjestelmää muutetaan tavalla, joka merkitsee noin 600 milj. markan tulonsiirtoa erityisesti Helsingiltä ja Espoolta pienemmille kunnille.** Näiden kuntatalouden erilaistumista hillitsevien toimenpiteiden lisäksi hallitus korotti kuntien valtionosuuksia ensi vuodeksi vajaalla 2 mrd. markalla. Myös tämä toimenpide tukee valtionosuuksista riippuvaisten eli heikommassa asemassa olevien kuntien asemaa. Hallituksen tukipaketti kuntatalouteen on mittava. Lisäksi hallitus päätti, ettei kunnille tämän hallituksen aikana enää säädetä sellaisia uusia velvoitteita, jotka lisäisivät kuntien kustannuksia.

Valtion toimenpiteiden kohdistamisen onnistumista voi arvioida sisäasianministeriön laskelmalla (26.10.2001). Sen mukaan 10 suurimmasta kaupungista menettäjiä olivat Helsinki, Espoo ja Oulu. Seitsemälle muulle kaupungille kohdistettiin lisää noin 400 miljoonaa markkaa. Seuraavassa on lueteltu muutamien kaupunkien valtionosuuksien kasvu: Turku 94, Kuopio 73, Pori 70, Lahti 63 ja Tampere 45 miljoonaa markkaa.

¹⁴ Kuntien valtionosuuksia ja arvonlisäveronpalautuksia selvittävä työryhmä. 15.5.1991

Helsingin tulopohjaa leikattiin vuonna 2002 valtion toimenpitein 170 miljoonaa euroa. Tästä alkoi kaupungin hallinnon tarkastelu. Sitä varten nimettiin silloisen kaupungin-hallituksen puheenjohtaja Jussi Pajusen johdolla toiminut organisaatiokomitea.

Kuvio 13 b ja c. Kaupunki umpikujassa, Tarmo Koiviston kuvitusta (HS 19.5.2002)

Ylipormestari Eva-Riitta Siitonen syytti valtiota Helsingin verotulojen puhalluksesta. Kuntaministeri Martti Korhonen torjui toteamalla, että kunnat¹⁵ tukivat järjestelmän muutosta (Kauppalehti 11.4.2002). Vastaavalla tavalla pääkaupunkiseudun yli käveltiin Suomen Kuntaliitossa yhteisöverouudistuksen yhteydessä 1998¹⁶.

¹⁵ Helsingin Sanomat uutisoi valtiovarainministeri Sauli Niinistön esitystä kuntien talous- ja rahoitusfoorumissa: Näin Niinistö Helsingin Sanomien mukaan: (13.2.2003):

"Kuka vei Helsingin rahat". On sanottu, että valtio. Väitän, ettei tullut sanaa, etteikö se olisi vastannut kuntakentän mielipidettä", Niinistö totesi ja sanoi yrittävänsä "ainakin näyttää loukkaantuneelta".

Helsingin kaupunginhallituksen silloinen puheenjohtaja Pekka Sauri puuttui HS:ssa (14.3.2003) valtiovarainministeri Niinistö puheeseen todeten: "Yli 30 000 helsinkiläisen viime vaaleissa valitsema Niinistö puhuu vastoin parempaa tietoaan". Kuntaliitto antoi myönteisen lausunnon, mutta sitä vastaan äänestivät hallituksen jäsenet Rakel Hiltunen (Helsinki), Sirkka Lekman (Helsinki), Pekka Sauri (Helsinki) ja Marketta Kokkonen (Espoo) - toisin sanoen niiden kuntien edustajat, joihin muutokset ankarimmin kohdistuivat

– On silkkaa saivartelua väittää, että uudistus oli juuri sellainen kuin kunnat halusivat. Ne kunnat varmasti halusivat, jotka uudistuksessa voittivat. Ne, jotka pitivät muutoksia kohtuuttomina, eivät halunneet. Hallitus ja eduskunta olivat tästä epäilemättä täysin tietoisia.

¹⁶ Yhteisöveron jakoperusteiden muutoksen eteneminen Helsingin Sanomien kuvaama on esitetty julkaisussa Heikki Helin, Tapausten kulku, ss. 71–82.

Kuvio 14. Kauppalehti 11.4.2002

Torstaina 11. huhtikuuta 2002 **Kauppalehti**

”Dramaattinen puhallus Helsingin verotuloista”

Ylipormestari Siitonen kritisoi valtiota Helsingin tulopohjan murtamises

Kustaa Hulkko

kustaa.hulkko@kauppalehti.fi

– Siitä ei pääse mihinkään: kyseessä on dramaattinen puhallus meidän verotuloistamme siirrettäväksi muualle maahan, yliormestari **Eva-Riitta Siitonen** kommentoi valtion viimevuotista päätöstä alentaa yleensä kuntien ja varsinkin Helsingin osuutta yhteisöverosta.

Keskimäärin kuntien osuus yhteisöveron tuotosta laski kolmanneksen, mutta Helsingin peräti puolet.

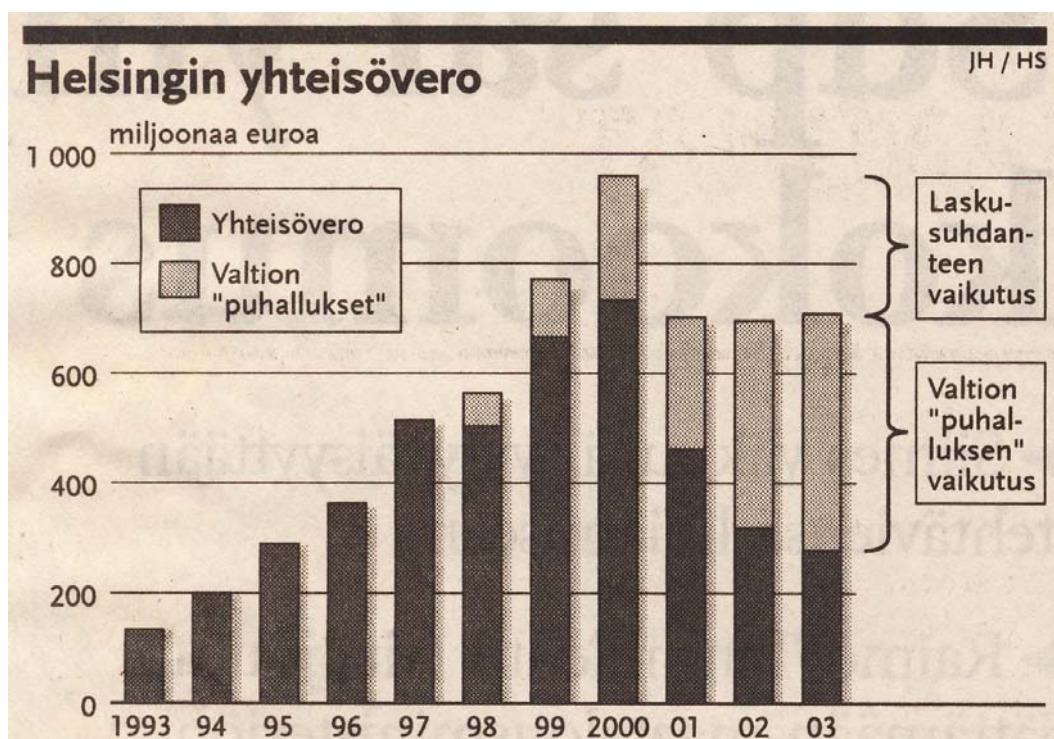
Helsingin budjettiin syntyy noin 300 miljoonan euron reikä. Se vastaa 3,2 prosentin kunnallisverokertymää. Helsingin osuus pienentyy tosin osittain myös siksi, että koko yhteisöveron määrä vähenee suhdannesyistä.

– Se ei voi olla vaikuttamatta näin Helsingin soidun

Ylipormestari Eva-Riitta Siitonen kirjoitti Helsingin Sanomissa ”Veroleikkaukset ajavat pääkaupunkiseudun ahdinkoon”. Kirjoitukseen liittyi oheinen kuvio Helsingin veromenetyksistä.

Kuvio 15. Helsingin Sanomat 30.5.2002

Helsingin Sanomat seurasi tarkasti Helsingin talouden kehitystä niin uutissivuilla, pääkirjoituksissa kuin Keijo Himasen kolumneissa.

Kuvio 16. HS 11.2.2003

Kuvio 17. HS PK 1.4.2003

Kuvio 18. Keijo Himanen 29.4.2003

Kuvio 19. Keijo Himanen 10.6.2003

Helsinki kääri hihansa ja ryhtyi talouden tasapainottamiseen kuten Keijo Himanen kirjoitti kolumnissaan. Helsingin kaupunginhallitus päätti 1.2.2002, että sosiaali- ja terveystoimen asukaskohtaisia kustannuksia sekä opetustoimen oppilaskohtaisia kustannuksia pyritään vähentämään niin, että vähitellen saavutettaisiin viiden suurimman kaupungin keskiarvo.

Taulukossa 9 säästö tavoite on laskettu viiden Helsingin jälkeen suurimman kaupungin keskiarvosta. Vaikka Helsingin sosiaali- ja terveystoimen menokehitystä onnistuttiin jarruttamaan vuonna 2003, siinä on vielä mittava säästöpotentiaali.

Oman perusopetuksen kustannuksissa euroa/oppilas on laskutavan mukaan 38–48 miljoonan euron säästöpotentiaali. Vastaavat luvut lukion osalta ovat 8–10 miljoonaa euroa.

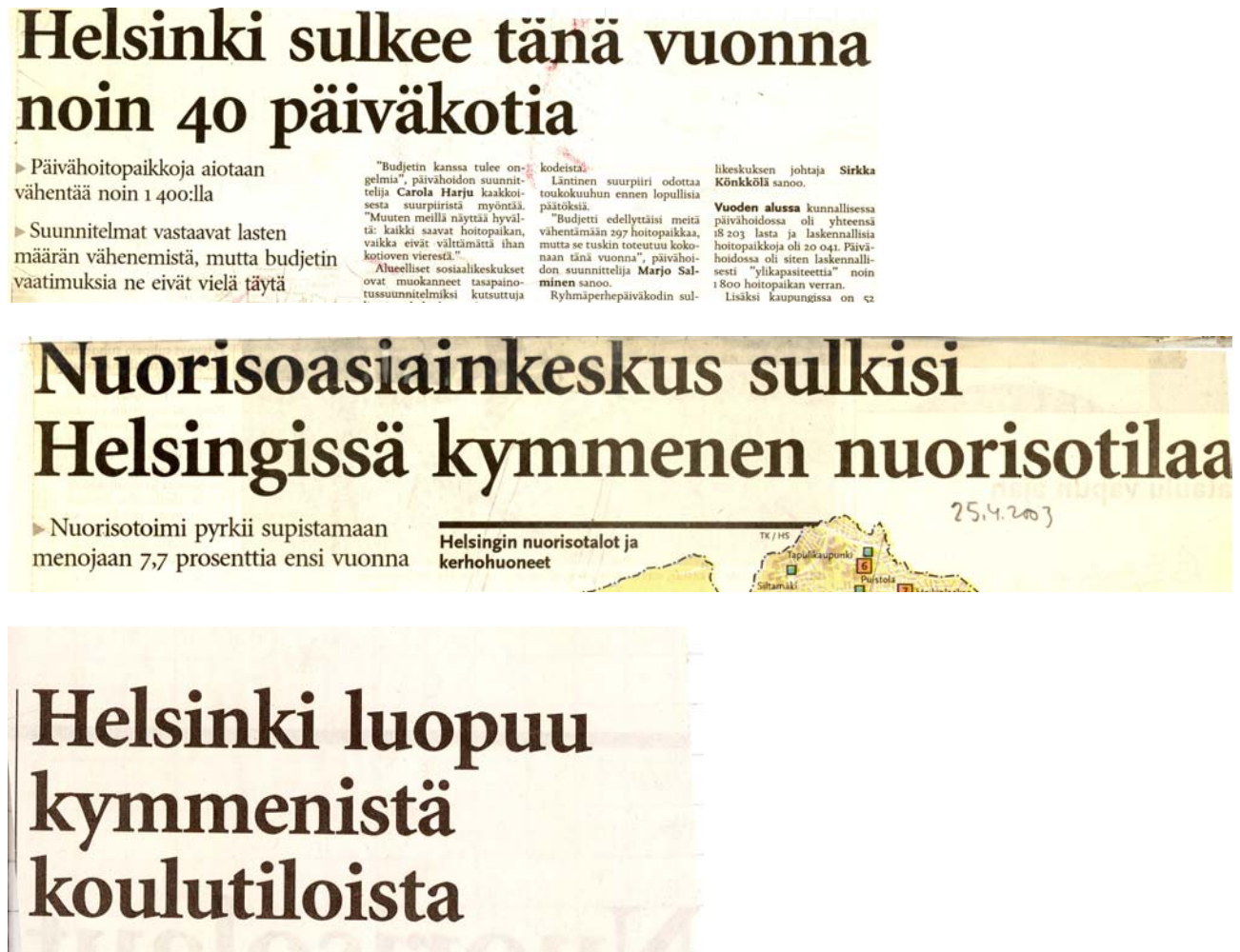
Kunnallistalous on tasapainotaloutta, jossa menoilla on taipumus nousta tulojen tasolle. Hyvinä vuosina Helsingin muita kuntia suuremmat menot kasvoivat nopeasti. Se ilmenee säästöpotentiaalin kasvuna vuosina 2000–2002.

Taulukko 9. Sosiaali- ja terveydenhuollon säästöpotentiaali 2000 - 2007

Euroa/asukas	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1 Helsinki	2 307	2 536	2 710	2 713	2 696	2 884	2 974	3 092
2 Espoo	1 795	1 994	2 148	2 158	2 232	2 357	2 460	2 620
3 Tampere	1 783	1 908	2 022	2 160	2 307	2 431	2 591	2 729
4 Vantaa	1 896	2 053	2 160	2 260	2 395	2 511	2 638	2 682
5 Turku	1 904	2 061	2 144	2 259	2 382	2 553	2 694	2 826
6 Oulu	1 745	1 846	2 011	2 093	2 204	2 299	2 439	2 562
Keskiarvo 2-6	1 825	1 972	2 097	2 186	2 304	2 430	2 564	2 684
Erotus 1-keskiarvo	482	563	613	527	392	453	410	408
Milj.e								
"Säästöpotentiaali"	267,8	315,3	343,1	295,0	219,2	254,2	231,2	232,1

Organisaatiokomitea kävi läpi kaupungin hallintoa ja säästettävää löytyi. Siitä kertovat vuoden 2003 Helsingin Sanomien otsikot.

Kuvio 20. Helsingin Sanomien uutisotsikoita talouden tasapainottamisesta

Helsingin menot kasvoivatkin seuraavina vuosina hitaammin kuin muissa suurissa kaupungeissa. Sitä kuvaa myös sosiaali- ja terveydenhuollon säästöpotentiaalin supistuminen.

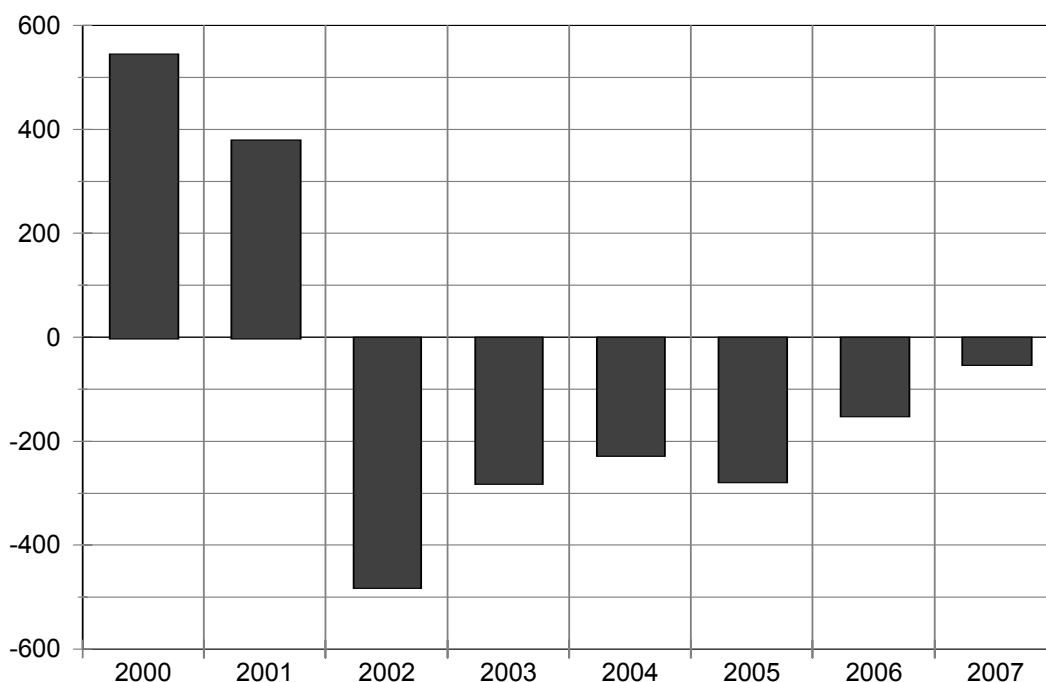
Taloudellisen tilanteen kiristyminen ei ollut ainoa syy päiväkotien lakkauttamiseen. Päiväkoteja piti lakkauttaa, koska lasten määrä oli vähentynyt. Hyvinä vuosina tarpeen ja tarjonnan sopeutus oli jäänyt tekemättä. Vuodesta 1998 vuoteen 2001 päiväkodeissa hoidettujen lasten määrä vähentyi 1 500:lla ja uusia päiväkoteja oli rakennettu. Sosiaalivirasto pystyikin lyhyessä ajassa nopeasti lakkauttamaan päiväkoteja.

Helsingin Sanomissa vedettiin yhteen valtuuskauden toimintaa otsikolla "Helsingin väistyvä valtuusto säästi itsensä historiaan. Tiukka talous seuraa päättäjiä alkavallakin valtuustokaudella."

HS 2.1.2005: ”Jos jokin asia kuvaa Helsingin päättynyttä valtuustokautta 2001–2004, niin se on säästäminen. Leikkaukset kavensivat kaupunkilaisten palveluja, mutta uudistuksilla tehostettiin myös työn tuottavuutta ja hallintoa.

Helsingin verot ja valtionosuudet eivät riitä enää kattamaan peruspalvelujen kustannuksia vuodesta 2002 alkaen. Tulopohjan kasvu ja toisaalta menojen maltillinen kasvu ovat kuitenkin vähentäneet erotusta, joka on jouduttu rahoittamaan liikelaitosten tuotoilla.

Kuvio 21. Helsingin verorahoitus – peruspalvelut euroa/asukas 2000 – 2007¹⁷

4 Miten selvitä uudesta notkahduksesta?

Helsingin talous on muita kuntia riippuvaisempi verotuloista. 1990-luvun vaihteen jälkeen Helsingin taloutta on kiristänyt kaksi kertaa verotulojen yhtäkkinen supistuminen. Ensimmäinen kerta oli 1990-luvun alun lama, joka leikkasi Helsingin verotuloista yli viidenneksen, kun koko maan notkahdus oli vain kymmenesosa. Lamasta toipumista vauhditti yhteisöveron voimakas kasvu vuoden 1993 verouudistuksen jälkeen.

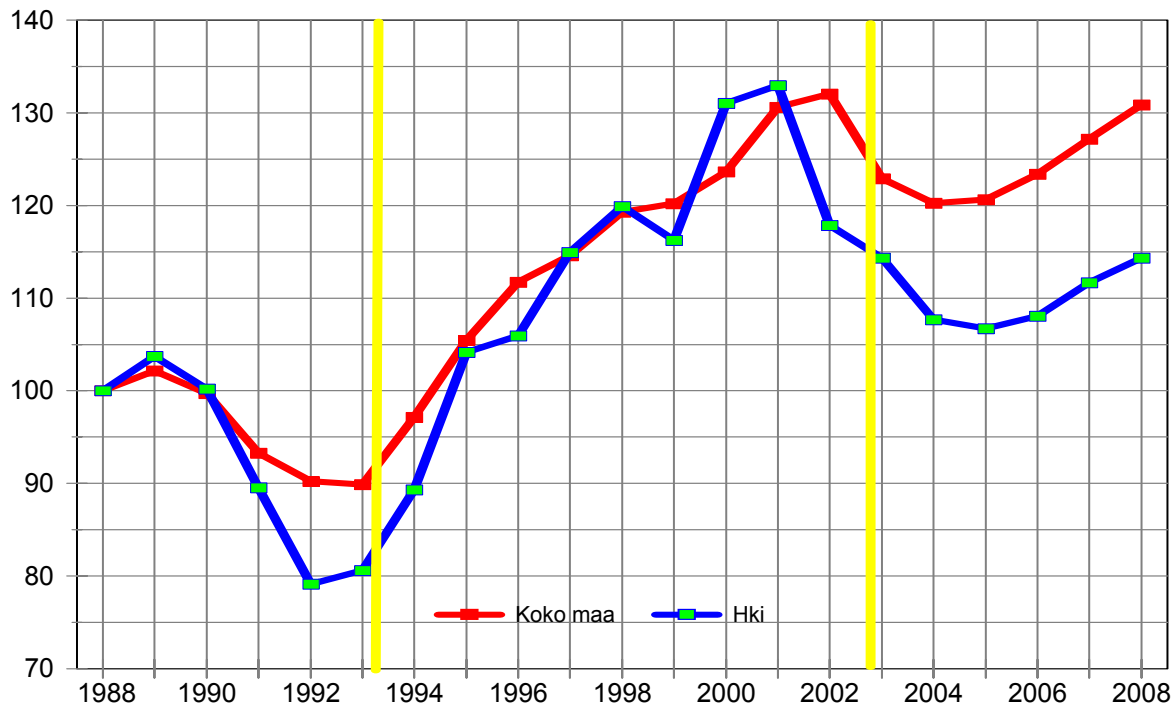
Toisen kerran talous kiristyi 2000-luvun alussa. Silloin vähenivät Helsingin työpaikat noin 7 000, mikä heijastui verotuloihin. Suurempi ongelma aiheutui valtion kuntatalouden ns. vakautuspaketilla¹⁸ vuonna 2002. Siinä kuitattiin arvonlisäveron takaisinperintä yhteisöverosta. Koska yhteisöveron osuus Helsingin verotuloissa on muita kuntia suurempi, seurasi miljardin, silloisen markan, notkahdus kaupungin

¹⁷ Verorahoitus = verotulot + käyttötalouden valtionosuudet.. Peruspalvelut = sosiaali- ja terveydenhuollon sekä opetus- ja kulttuuritoimen nettokustannukset

¹⁸ Valtio luopui arvonlisäveron takaisinperinnästä ja kuittasi vastaavan erän kuntien yhteisövero-osuudesta. Lisäksi poistettiin verotulotasauksen säännös, jonka mukaan tasaus sai olla enintään 15 % laskennallisesta verotulosta.

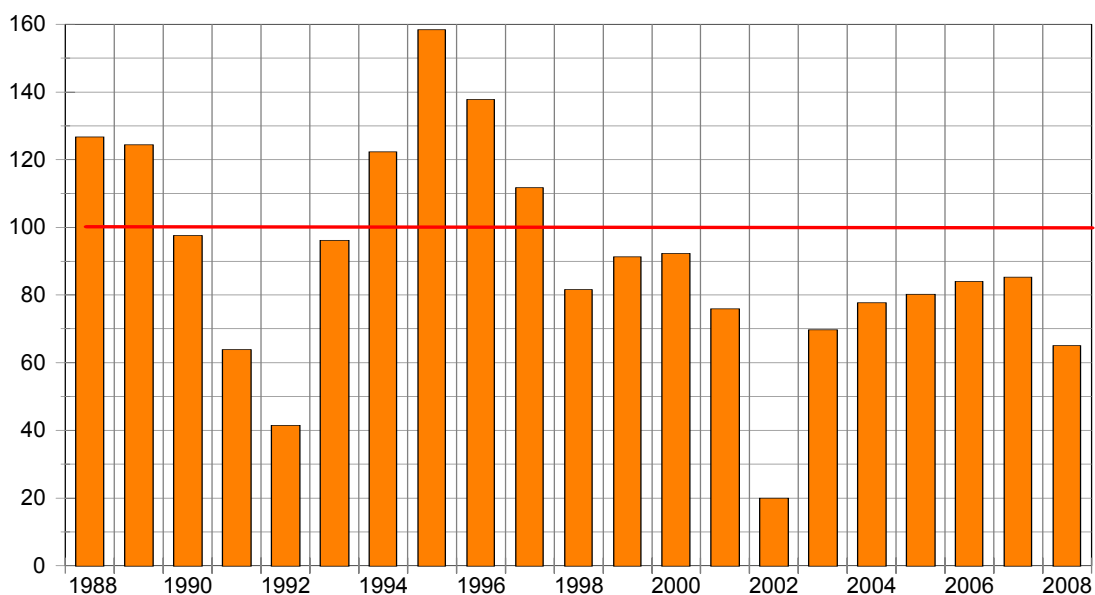
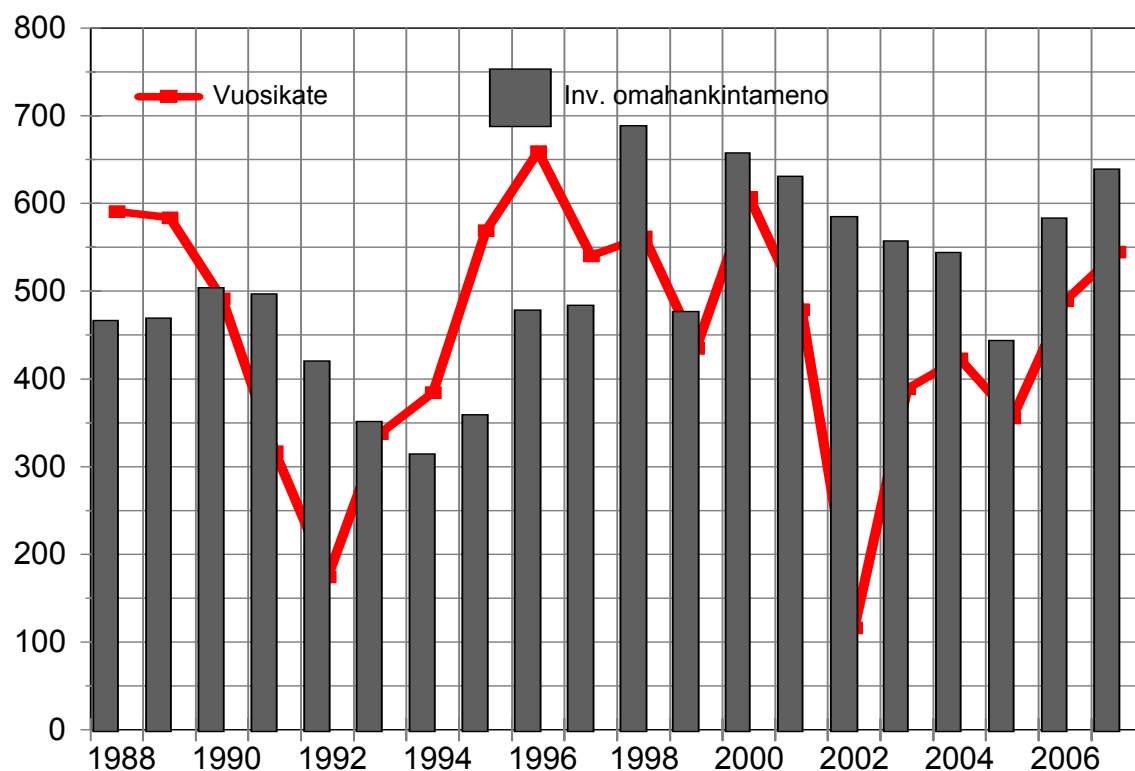
verotuloissa. Tilannetta pahensi vielä se, että samalla valtionosuuslaista poistettiin 15 prosentin kattosäännös. Kuntataloutta vakautettiin siten Helsingin ja muiden keskimääräistä enemmän yhteisöveroa saavien kuntien kustannuksella.

Kuvio 22. Helsingin ja koko maan verotulot 1988–2008 euroa/asukas (1988=100, 2007 rahanarvo)

Verotulojen kehitystä tarkasteltaessa on otettava huomioon se, että vuonna 2002 Helsingiltä poistui myös noin 80–90 milj. euron meno.

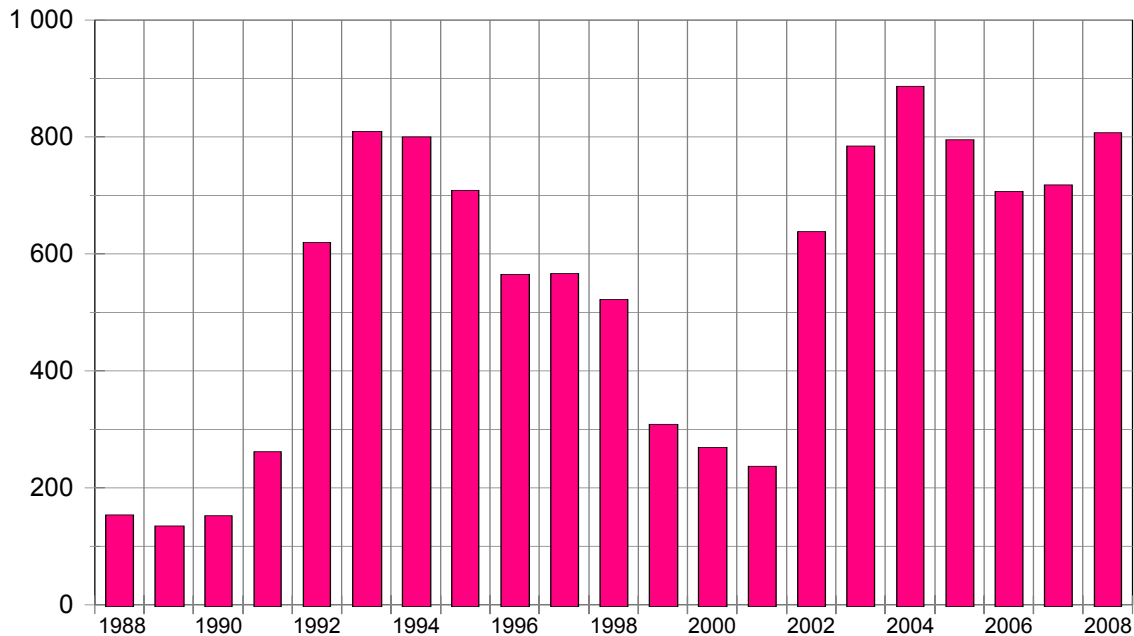
Vaikka Helsingin investointejakin vähennettiin, heikkeni investointien tulorahoitusprosentti. Laman jälkeen korotettiin veroäyrin hintaa ja yhteisövero alkoi kasvaa voimakkaasti. Koska investointitaso oli edelleen alhainen, ylitti tunnusluku 100:n vuosina 1994–1997.

Kuvio 23. Helsingin investointien tulorahoitusprosentti 1988–2008**Kuvio 24. Helsingin investointien omahankintameno¹⁹ ja vuosikate milj. euroa (vuoden 2007 raha)**

¹⁹ Investointien omahankintameno= investoinnit - rahoitusosuudet investointimenoihin. Rahoitusosuuksien merkitys on vähäinen. Ne ovat 2000-luvulla olleet yleensä alle 10 miljoonaa euroa vuodessa.

Verotuloihin muodostunutta aukkoa paikattiin molemmissa notkahduksissa lisäämällä lainanottoa.

Kuvio 25. Helsingin lainat milj. e 1988–2008 (2007 raha)

Se mitä verorahoituksella ei ole kyetty kattamaan, on katettu liikelaitosten, erityisesti energialaitoksen, tuotoilla. Liikelaitosten osuus kaupunginvuosikatteesta on merkittävä. Sellainen tarkastelu ei kuitenkaan anna oikeaa kokonaiskuvaa niiden vaikutuksesta, koska vuosikatteen saavuttaminen on edellyttänyt liikelaitoksilta myös merkittäviä investointeja. Parhaiten niiden vaikutusta kaupungin talouteen kuvaa kunkin laitoksen oma toiminnan ja investointien rahavirta.

Helsingin tulos- ja rahoituslaskelmien perusteella voi hahmottaa kuvaa kaupungin talouden kehityksestä myös karkeammalla tasolla. Siitä voidaan vuosilta 2000–2008 poimia seuraavia lukuja (luvut miljoonia euroa ao. vuosien rahanarvossa):

- Yhteenlaskettu toimintakate oli –16 262, Kaupungille kertyi verotuloja ja valtiinosuuksia 19 477, joten vuosikatetta kertyi 3 577 miljoonaa euroa.
- Vuosikate kattoi 2 590 milj. euron poistot, muttei riittänyt 4 872 milj. euron investointien omarahoitusosuuteen.
- Käyttöomaisuuden myyntituloja kertyi 1 285 milj. euroa. Tämän ansiosta varsinaisen toiminnan ja investointien nettokassavirta plusmerkkinen +315 miljoonaa euroa.
- Kaupungin lainakanta kasvoi 434, kassavarat 333 ja rahoitustoiminnan kassavirta oli 523 miljoonaa euroa.

2000-luvulla kaupungin taloutta ovat hyvän talouskehityksen ohella vahvistaneet suuret käyttöomaisuuden myyntitulot sekä liiketoiminta. Kolmen liikelaitoksen (Energia, Vesi ja Satama) kassavirta on ollut 2000-luvulla positiivinen.

Vahvat liikelaitokset ovat talouden kiristyessä kaupungin taloutta turvaava puskuri. Tämän takia varsinkin nykyisessä taloustilanteessa tuntuu oudolta kutsua Helsinkiä markkinahäiriköksi sen laajan liiketoiminnan takia²⁰. Energia- ja vesihuollon kaltaisissa toiminnoissa kunnan on perusteltua säilyttää omistuksensa. Helsinki on voinut käyttää liikelaitoksistaan saadut tuotot kaupunkilaisten palveluiden turvaamiseen. Rahoitusmarkkinoilla laitosten myyntituloilla tuskin olisi mahdollista saada vastaavan suuruista ja yhtä vakaata tuottoa.

2000-luvun alun minitaantumien jälkeen Helsingin ja koko maan työpaikat ovat kasvaneet vauhdilla. Vuosina 2003–2006 Helsingin työpaikat kasvoivat noin 14 000. Otopohjaisen työvoimatutkimuksen mukaan Helsingin työpaikat kasvoivat 2004–2008 peräti 45 000.

Periaatteessa työpaikkojen kasvu merkitsee verotulojen kasvua. Työpaikka- ja verotilastot tulevat viiveellä. Helsingin työpaikkakasvun ja verotulojen yhteyttä heikentää se, että melkoinen osa uusissa työpaikoissa työskentelevistä asuu muualla eikä siten maksa veroa Helsinkiin. Osittain tämä johtuu asumisen kalleudesta Helsingissä. Pitemmällä aikavälillä kaupunki voi vaikuttaa verotulojen kehitykseen asuntopolitiikan ja kaavoituksen sekä elinkeinopolitiikan keinoin.

Talouden taantuma tai lama merkitsee yhteisöjen maksamien verojen voimakasta supistumista. Niin kävi 90-luvun alussa ja niin näyttää käyvän nytkin. Helsingin elinkeinorakenne on monipuolinen eivätkä kaupungin verotulot ole muutaman suuren yrityksen varassa kuten eräissä pienemmissä kunnissa. Tämä on eräs Helsingin talouden vahvuus.

Kuntien taloudessa menot pyrkivät nousemaan tulojen tasolla. Hyvinä vuosina menot ovat kasvaneet. Helsingin palvelujen kustannukset ovat kasvaneet (liite 6). Kaupungin väestön ikärakenne on muuttumassa yli 64-vuotiaiden määrän kasvaessa. Vaikka päiväkotikäisten määrä on vähentynyt 2000–2007 noin 3 400, on päivähoitopaikkojen kysyntä kasvanut. Oman perusopetuksen oppilaat ovat vähentyneet samana aikana noin 2 500 ja omien lukioiden oppilaat noin 500. Asuntoja rakennetaan uusille alueille. Palveluverkon muutokset tapahtuvat kuitenkin hitaasti.

Talouden kiristyminen on myös mahdollisuus. Se saattaa nopeuttaa päätöksiä organisaatioiden ja palveluiden tarkasteluun. Näin käynyt edellisissä talouden notkahduksissa.

Helsinki toimi maltillisesti 90-luvun alun laman yhteydessä. Kaupunki ei irtisanonut eikä lomauttanut henkilöstöään monen muun kunnan tapaan, vaan teki järjestöjen kanssa sopimuksen lomarahen vaihtamisesta lomaan. Samalla tarkasteltiin vapautuvien virkojen ja toimien täyttämistä. Kaupungin henkilöstömäärä väheni parilla tuhannella.

²⁰ Kyösti Jurvelin - Bo-Erik Ekström, Paras kaupunki - kuusi suurinta vertailussa. EVA 2008.

Tällä hetkellä ei ole varmaa tietoa siitä, miten syvälle talous sukeltaa. Kuntatalouden tilannetta ovat maan hallitukset kiristäneet²¹. Valtio on vähentänyt osuuttaan palvelujen rahoituksessa, vaikka hallitukset vuosittain kertovat vahvistaneensa kuntataloutta. Kuntien taloutta ei pelasteta pelkästään Paras-hankkeella eikä kuntaliitoksilla. Kuntataloudesta puuttuu paljon valtion rahaa ja kuntien talous on ajautumassa ahdinkoon.

Hallitus on jakanut elvytysrahoja runsaasti. Ehkä kunnillekin voisi palauttaa osan niistä rahoista, joilla valtio on vähentänyt osuuttaan kuntien palvelujen rahoituksessa.

²¹ Heikki Helin, Tapausten kulku. Valtionosuus- ja verouudistukset 1990–2006 ja valtion toimenpiteiden vaikutus kuntien talouteen. Helsingin kaupungin tietokeskus. tutkimuksia 2008:4.

Yhteenveto

Helsingin talous on muita kuntia riippuvaisempi verotuloista. 1990-luvun vaihteen jälkeen Helsingin taloutta on kiristänyt kaksi kertaa verotulojen yhtäkkinen supistuminen. Ensimmäinen kerta oli 1990-luvun alun lama, joka leikkasi Helsingin verotuloista yli viidenneksen, kun koko maan notkahdus oli vain kymmenesosa. Kaupunki säästi ja korotti veroäyrin hintaa kaksi kertaa. Lamasta toipumista vauhditti yhteisöveron voimakas kasvu vuoden 1993 verouudistuksen jälkeen.

Toisen kerran talous kiristyi 2000-luvun alussa minitaantumana yhteydessä. Suurempi ongelma Helsingille aiheutui valtion kuntatalouden ns. vakautuspaketilla vuonna 2002. Kuntataloutta vakautettiin pääasiassa pääkaupunkiseudun kustannuksella.

Kaupunki kääri hihat kuten Helsingin Sanomissa kerrottiin. Perustettiin organisaatiokomitea, joka kävi läpi kaupungin hallinnon. Menoja saatiin leikattua ja niiden kasvua hidastettua.

2000-luvulla kaupungin taloutta on hyvän talouskehityksen ohella vahvistaneet suuret käyttöomaisuuden myyntitulot sekä liiketoiminta. Vahvat liikelaitokset ovat talouden kiristyessä kaupungin taloutta turvaava puskuri. Helsinki on voinut käyttää liikelaitoksistaan saadut tuotot kaupunkilaisten palveluiden turvaamiseen.

Talouden taantuma tai lama merkitsee yhteisöjen maksamien verojen voimakasta supistumista. Niin kävi 90-luvun alussa ja niin näyttää käyvän nytkin. Helsingin elinkeinorakenne on monipuolinen, eivätkä kaupungin verotulot ole muutaman suuren yrityksen varassa kuten eräissä pienemmissä kunnissa. Tämä on eräs Helsingin talouden vahvuus.

Talouden kiristyminen on myös mahdollisuus. Se saattaa nopeuttaa päätöksiä organisaatioiden ja palveluiden tarkasteluun. Näin on käynyt edellisissä talouden notkahduksissa. Helsingillä ei kuitenkaan ole ollut tapana tehdä äkkijarrutuksia kesken vuotta, vaan menojen sopeuttaminen on tehty suunnitelmallisesti.

Kuntien talous on tasapainotaloutta, toisin sanoen menot pyrkivät nousemaan tulojen tasolle. Hyvinä vuosina myös Helsingin menot ovat kasvaneet. Väestön ikärakenteen ja tarpeiden muutos antaa aiheen palveluverkon tarkasteluun.

Tällä hetkellä ei ole varmaa tietoa siitä, miten syvälle talous sukeltaa. Kuntatalouden tilannetta ovat maan hallitukset kiristäneet. Valtio on vähentänyt osuutta palvelujen rahoituksessa, vaikka hallitukset vuosittain kertovat vahvistaneensa kuntataloutta. Kuntien taloutta ei pelasteta pelkästään Paras-hankkeella eikä kuntaliitoksilla. Kuntataloudesta puuttuu paljon valtion rahaa. Kuntien talous ajautuu ahdinkoon. Hallitus on jakanut elvytysrahoja runsaasti. Ehkä kunnillekin voisi palauttaa osan niistä rahoista, joilla valtio on vähentänyt osuuttaan kuntien palvelujen rahoituksessa.

Liite 1. Bruttokansantuote (BKT) markkinahintaan 1975 - 2007 (Tilastokeskus)

	Käypiin hintoihin, milj. euroa	Viitevuoden 2000 hintoihin, milj. euroa	Arvon muutos, %	Volyymin muutos, %	Hinnan muutos, %	BKT asukasta kohti, euroa
Vuosi						
1975	18 045	69 431	.	.	.	3 830
1976	20 474	69 616	13.5	0.3	13.2	4 332
1977	22 527	69 847	10.0	0.3	9.7	4 754
1978	24 882	71 664	10.5	2.6	7.7	5 235
1979	28 864	76 667	16.0	7.0	8.4	6 058
1980	33 322	80 590	15.4	5.1	9.8	6 971
1981	37 665	81 613	13.0	1.3	11.6	7 847
1982	42 368	84 081	12.5	3.0	9.2	8 777
1983	47 216	86 559	11.4	2.9	8.3	9 723
1984	52 824	89 194	11.9	3.0	8.6	10 820
1985	57 499	92 120	8.9	3.3	5.4	11 730
1986	61 864	94 539	7.6	2.6	4.8	12 579
1987	66 814	97 903	8.0	3.6	4.3	13 547
1988	75 712	102 897	13.3	5.1	7.8	15 308
1989	84 780	108 469	12.0	5.4	6.2	17 079
1990	89 747	108 558	5.9	0.1	5.8	18 000
1991	85 698	101 780	-4.5	-6.2	1.8	17 092
1992	83 041	97 978	-3.1	-3.7	0.7	16 470
1993	83 924	97 076	1.1	-0.9	2.0	16 566
1994	88 103	100 545	5.0	3.6	1.4	17 312
1995	95 912	104 490	8.9	3.9	4.8	18 777
1996	99 259	108 356	3.5	3.7	-0.2	19 368
1997	107 576	115 074	8.4	6.2	2.1	20 929
1998	117 058	121 087	8.8	5.2	3.4	22 716
1999	122 685	125 835	4.8	3.9	0.9	23 753
2000	132 198	132 198	7.8	5.1	2.6	25 541
2001	139 789	135 774	5.7	2.7	3.0	26 945
2002	143 808	137 910	2.9	1.6	1.3	27 650
2003	145 795	140 407	1.4	1.8	-0.4	27 968
2004	152 151	145 597	4.4	3.7	0.6	29 107
2005	157 070	149 627	3.2	2.8	0.5	29 946

	Käypiin hintoihin, milj. euroa	Viitevuoden 2000 hintoihin, milj. euroa	Arvon muutos, %	Volyymin muutos, %	Hinnan muutos, %	BKT asukasta kohti, euroa
2006	167 009	156 993	6.3	4.9	1.3	31 713
2007	179 659	163 591	7.6	4.2	3.2	33 970

Liite 2. Helsingin työpaikat toimialoittain 1990–2006 (Tilastokeskus)

Helsinki	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
D Teollisuus	39 112	33 675	29 481	27 438	28 739	29 309	28 979
E Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto	3 206	3 378	3 284	3 111	3 029	2 972	2 837
F Rakentaminen	25 752	17 473	12 955	10 572	10 212	10 560	11 836
G Tukku- ja vähittäiskauppa	59 119	51 300	45 528	41 520	40 678	41 463	41 926
H Majoitus- ja ravitsemistoiminta	13 648	12 311	11 519	10 562	10 882	11 347	12 461
I Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	34 083	31 242	29 254	28 015	26 425	27 636	29 689
J Rahoitustoiminta	24 706	22 526	20 633	19 311	19 944	18 642	17 099
K Kiinteistö-, vuokraus-, tutk- ja liike-el.palv.	47 980	45 329	41 056	38 941	40 263	41 484	44 644
L Julk. hallinto ja maanpuol: pakollinen sos.val	28 743	28 992	28 524	25 954	29 591	29 334	29 983
M Koulutus	16 341	16 019	16 666	16 091	15 915	16 732	18 155
N Terveystenhoito- ja sosiaalipalv.	39 457	39 434	39 851	36 819	36 967	37 686	38 082
O Muut yht.kunn. ja henk.koht. palv.	28 111	28 039	26 820	26 167	25 554	25 416	26 490
X Toimiala tuntematon	6 224	5 445	5 525	5 392	5 382	4 749	4 692
Kaikki toimialat yhteensä	367 857	336 506	312 264	290 727	294 237	297 932	307 514

Helsinki	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
D Teollisuus	29 677	31 853	32 829	33 155	33 972	32 313	30 003	30 207
E Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto	2 700	2 618	2 762	2 488	2 342	2 201	2 058	2 042
F Rakentaminen	12 918	15 186	15 831	16 149	16 507	15 887	16 658	17 246
G Tukku- ja vähittäiskauppa	44 111	46 169	46 950	46 816	46 552	46 364	46 462	46 530
H Majoitus- ja ravitsemistoiminta	13 177	14 169	14 622	14 980	14 918	14 164	14 908	14 351
I Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	31 518	34 403	35 416	35 606	34 960	34 798	33 393	33 215
J Rahoitustoiminta	16 936	16 600	16 354	17 263	18 139	17 742	16 842	16 909
K Kiinteistö-, vuokraus-, tutk- ja liike-el.palv.	48 436	57 908	63 084	69 589	72 141	71 793	72 116	71 376
L Julk. hallinto ja maanpuol: pakollinen sos.val	29 884	31 022	31 719	33 063	32 134	31 537	31 027	31 457
M Koulutus	19 652	20 195	20 293	21 351	21 529	22 736	21 880	22 348
N Terveystenhoito- ja sosiaalipalv.	40 051	41 526	42 563	46 505	47 341	48 296	46 822	46 925
O Muut yht.kunn. ja henk.koht. palv.	27 426	28 673	29 564	30 453	30 886	30 767	30 606	30 699
Kaikki toimialat yhteensä	321 430	344 939	357 160	372 352	375 763	373 381	367 705	368 263

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
D Teollisuus	33 750	32 136	29 836	30 079	30 571	30 865
E Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto	2 339	2 200	2 057	2 041	2 063	2 016
F Rakentaminen	16 377	15 789	16 561	17 123	17 234	16 553
G Tukku- ja vähittäiskauppa	45 913	45 854	46 008	46 024	46 754	46 948
H Majoitus- ja ravitsemistoiminta	14 533	13 939	14 709	14 164	14 621	15 245
I Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	34 444	34 198	32 792	32 568	32 149	30 586
J Rahoitustoiminta	18 111	17 704	16 819	16 883	17 254	17 300
K Kiinteistö-, vuokraus-, tutk- ja liike-el.	71 043	70 931	71 411	70 777	76 229	80 522
L Julkinen hallinto ja maanpuolustus: p	32 105	31 515	30 952	31 418	31 727	32 510
M Koulutus	21 479	22 695	21 836	22 298	22 356	22 442
N Terveystenhuolto- ja sosiaalipalv.	47 123	48 088	46 717	46 840	48 362	48 648
O Muut yht.kunn. ja henk.koht. palv.	30 587	30 552	30 393	30 474	31 153	31 407
X Toimiala tuntematon	3 729	4 158	4 297	4 076	3 111	2 413

Kaikki toimialat yhteensä	372 101	370 342	364 981	365 597	374 344	378 158
Työpaikat (18 + -vuotiaat) lopulliset tiedot						

Liite 3. Helsingin työvoiman ulkopuolella olevat 1990–2006 (Tilastokeskus)

Työvoiman ulkopuolella		0-14 v. Opiskelijat	Eläkeläiset	Varusmiehet, he	Muut	
1990	219 944	73 962	25 136	99 417	2 356	19 073
1991	224 902	75 134	28 464	100 342	1 167	19 795
1992	231 689	76 792	30 158	101 447	1 446	21 846
1993	244 887	78 657	38 944	103 898	1 516	21 872
1994	250 820	80 193	42 701	104 690	1 519	21 717
1995	256 209	81 998	46 004	104 569	1 271	22 367
1996	258 214	83 189	44 959	104 504	1 320	24 242
1997	259 352	83 606	45 005	104 071	1 419	25 251
1998	253 914	83 988	39 461	103 028	1 432	26 005
1999	252 845	83 999	38 186	102 654	1 797	26 209
2000	251 441	83 782	37 991	102 275	1 301	26 092
2001	252 834	83 636	37 424	103 163	1 794	26 817
2002	254 520	83 146	39 443	103 550	1 560	26 821
2003	256 662	82 322	40 823	103 990	1 799	27 728
2004	256 150	81 228	41 263	104 252	1 571	27 836
2005	259 235	80 030	43 878	105 864	1 692	27 771
2006	260 639	78 962	45 103	106 665	1 763	28 146
Tilastointiperusteen muutos						

Liite 4. Työpaikat Helsingissä, Helsingin seudulla ja koko maassa

Työpaikkamäärä				Liukuva vuosikeskiarvo		
Vuosi/neljä	Koko maa	Helsingin seutu	Helsinki	Koko maa	Helsingin seutu	Helsinki
2004 1	2 300 854	670 810	374 307	2 360 437	677 727	382 528
2004 2	2 383 978	679 224	382 063	2 356 258	675 879	380 667
2004 3	2 424 893	689 209	388 702	2 358 416	676 558	379 453
2004 4	2 348 995	681 412	378 000	2 364 680	680 164	380 768
2005 1	2 337 344	678 497	376 725	2 373 803	682 086	381 373
2005 2	2 424 756	692 742	384 687	2 383 997	685 465	382 029
2005 3	2 443 667	695 422	386 219	2 388 691	687 018	381 408
2005 4	2 397 477	687 988	377 150	2 400 811	688 662	381 195
2006 1	2 380 894	689 022	384 451	2 411 699	691 294	383 127
2006 2	2 460 749	710 037	396 848	2 420 697	695 617	386 167
2006 3	2 494 490	712 727	399 578	2 433 403	699 944	389 507
2006 4	2 437 775	710 337	399 055	2 443 477	705 531	394 983
2007 1	2 415 215	707 434	400 757	2 452 057	710 134	399 060
2007 2	2 524 438	724 063	401 118	2 467 980	713 640	400 127
2007 3	2 541 630	730 830	404 337	2 479 765	718 166	401 317
2007 4	2 485 270	725 468	408 071	2 491 638	721 949	403 571
2008 1	2 473 718	732 702	403 688	2 506 264	728 266	404 304
2008 2	2 574 217	748 903	413 930	2 518 709	734 476	407 507
2008 3	2 566 413	741 808	414 533	2 524 905	737 220	410 056
2008 4	2 509 245	749 176	420 777	2 530 898	743 147	413 232

Lähde: Tilastokeskus, otospohjainen työvoimatutkimus

Liite 5. Helsingin tulos- ja rahoituslaskelman lukuja 2000–2008

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Toimintakate	-1 593	-1 774	-1 809	-1 683	-1 645	-1 816	-1 832	-1 958	-2 151
Verotulot	2 163	2 279	1 991	1 984	1 928	1 983	2 094	2 262	2 413
Kunnan tulovero	1 347	1 498	1 601	1 643	1 600	1 646	1 748	1 861	1 975
Osuus yhteisöveron tuotosta	713	672	277	227	211	216	223	262	288
Kiinteistövero	713	672	277	227	211	216	223	262	149
Valtionosuudet	-12,7	-52,0	-118,6	8	68	133	174	182	182
Arvonlisäveron takaisinperintä	87	94	0	-	-	-	-	-	-
Yhteensä	2 064	2 134	1 872	1 992	1 996	2 116	2 268	2 444	2 594
Vuosikate	506	413	99	338	381	329	471	545	496
Poistot ja arvonalentumiset	259	253	287	295	306	297	296	299	300
Satunnaiset tuotot ja kulut yhteensä	141	48	45	113	109	84	221	117	50
Tilikauden tulos	388	208	-143,7	156	184	116	395	363	246
Tilikauden ylijäämä	150	35	-153,9	102	175	124	288	258	252
Investoinnit									
Käyttöomaisuusinvestoinnit	556	549	503	491	496	423	566	649	705
Rahoitusosuudet investointimenoihin	4	5	7	6	6	13	6	10	7
Käyttöomaisuuden myyntitulot	144	49	47	140	119	105	508	124	50
Varsinaisen toiminnan ja investointien	77	-88,4	-354,3	-39,2	-21,9	-26,6	403	6	-171
Rahoitustoiminnan nettokassavirta	-64,4	105	283	127	37	-57,1	-253,8	47	-75
Kassavarojen muutos	12	17	-71,8	88	15	-83,7	150	53	
Kassavarat 31.12	615	631	560	647	662	579	728	781	
Kassavarat 1.1	603	615	631	560	647	662	579	728	
Lainat	225	204	540	683	796	739	680	718	659

Liite 6. Helsingin keskeisten toimintojen kustannukset 2000–2007 (Suomen Kuntaliitto)

Helsinki	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Asukasluku 31.12.	555 474	559 718	559 716	559 330	559 046	560 905	564 521	568 531
Asukasluvun muutos, %	0,8	0,8	0,0	-0,1	-0,1	0,3	0,6	0,7
Siitä 0-6 v.	40 306	39 224	38 311	37 784	37 199	36 884	36 854	36 922
0-6 v. muutos, %	-2,3	-2,7	-2,3	-1,4	-1,5	-0,8	-0,1	0,2
yli 64-v.	74 566	74 871	75 326	75 928	76 999	77 862	79 978	80 681
yli 64-v. muutos, %	0,7	0,4	0,6	0,8	1,4	1,1	2,7	0,9
Tuloveroprosentti	16,50	16,50	16,50	17,50	17,50	17,50	17,50	17,50
Nettokäyttökustann. yht. pl. liiketoiminta, €/as. 1) 2)	3 783	4 082	4 357	4 299	4 227	4 502	4 335	4 576
Verotulot+käyttötalouden valtionosuudet, €/as. 2)	3 871	3 979	3 344	3 562	3 570	3 772	4 017	4 298
Yleishallinnon nettokustannukset, €/as.	187	195	210	135	151	131	155	178
Sosiaali- ja terveystoimen nettokustannukset, €/as.	2 307	2 536	2 710	2 713	2 696	2 884	2 974	3 092
0-6-vuotiaiden osuus väestöstä, %	7,26	7,01	6,84	6,76	6,65	6,58	6,53	6,49
Lasten päivähoidon nettokustannukset, €/0-6 v.	5 787	5 890	5 916	5 683	5 714	6 083	6 306	6 545
Lasten päivähoidon nettokustannukset, €/as.	420	413	405	384	380	400	412	425
Yli 64-vuotiaiden osuus väestöstä, %	13,4	13,4	13,5	13,6	13,8	13,9	14,2	14,2
Vanhusten laitospalveluiden nettokustannukset, €/as.	102	112	122	122	126	131	140	147
Kotipalvelun nettokustannukset, €/as.	67	75	80	77	70	72	83	81
Muut vanh. ja vamm. palv., nettokustannukset, €/as.	138	176	185	189	203	226	231	248
Vanhusten huolto ym. yht., nettokustannukset, €/as.	306	363	388	388	398	429	454	476
Toimeentulotuen menot, €/as.	129	141	152	153	145	133	135	144
Perusterveydenhuollon nettokustannukset, €/as.	455	469	545	513	514	548	566	629
Erikoissairaanhoidon nettokustannukset, €/as.	644	743	765	786	802	844	846	888
Opetus- ja kultt.toimen nettokustannukset, €/as. 2)	1 020	1 064	1 114	1 127	1 101	1 166	1 193	1 259
Oman perusopetuksen oppilaat, lkm	40 238	40 570	40 972	40 783	40 666	40 015	38 924	37 781
Oman perusopetuksen nettokustannukset, €/oppila	5 859	6 213	6 390	6 659	6 705	7 207	7 638	8 426
Oman lukiokoulutuksen oppilaat, lkm	9 842	9 655	9 537	9 583	9 780	9 541	9 516	9 384
Oman lukiokoulutuksen nettokustannukset, €/oppila	4 579	5 189	5 727	5 450	5 214	5 564	5 675	6 433
Kulttuuritoimen nettokustannukset, €/as. 4)	292	291	300	301	286	304	313	319
Kirjaston nettokustannukset, €/as.	43	46	49	50	46	50	51	54
Liikunnan ja ulkoilun nettokustannukset, €/as.	104	110	112	111	104	111	115	117
Yhdyskuntapalvelujen nettokustannukset, €/as. 5)	274	292	325	323	280	321	320	339
Liikenneväylien nettokustannukset, €/as.	108	117	136	135	104	126	129	138
Palo- ja pelastustoimen nettokustannukset, €/as.	54	57	59	59	55	62	59	61

1) Liiketoimintana on vähennetty tehtäväluokat: Toimitila- ja vuokrauspalvelut, sisäiset palvelut, vesihuolto, energiahuolto, jätehuolto, joukkosatama, maa- ja metsätilat sekä muu liikeluontoinen toiminta.

2) Opetustoimen ylläpitäjämallin johdosta vuodet 1997-2007 eivät ole vertailukelpoisia aikaisempien vuosien kanssa (eivät kunnat kesken).

3) Tehtäväluokat vanhusten laitospalvelut, kotipalvelu sekä muut vanhusten ja vammaisten palvelut.

4) Kulttuuritoimi sisältää tehtäväluokat opetus- ja kulttuuritoimen hallinto, kirjasto, liikunta ja ulkoilu, nuorisotyö, museot, teatterit ja orkesterit sekä yleinen kulttuuritoimi.

5) Yhdyskuntapalvelut sisältää tehtäväluokat yhdyskuntasuunnittelu, rakennusvalvonta, ympäristön huolto, liikenneväylät, puistot ja yleiset alueet sekä palo- ja pelastustoimi.